

บทที่ ๖

ศาสนพิธีและระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ประจำบท

เมื่อได้ศึกษาเนื้อหาในบทนี้แล้ว ผู้ศึกษาสามารถ

๑. อธิบายความหมาย, ประเภท, องค์ประกอบและประโยชน์ของศาสนพิธีได้
๒. อธิบายขั้นตอนการเตรียมการ, ส่วนประกอบและระเบียบพิธีการต่างๆ ของศาสนพิธีได้
๓. อธิบายระเบียบปฏิบัติการรักษาอารยาทในสังคมที่เกี่ยวกับงานศาสนพิธีได้

ขอบข่ายเนื้อหา

- ❖ ความหมาย, ประเภท, องค์ประกอบและประโยชน์ของศาสนพิธี
- ❖ ขั้นตอนการเตรียมการส่วนประกอบและระเบียบพิธีการต่างๆ ของศาสนพิธี
- ❖ ระเบียบปฏิบัติการรักษาอารยาทในสังคมที่เกี่ยวกับงานศาสนพิธี เช่น การไหว้ การกราบ การปฏิบัติต่อพระสงฆ์

สื่อการเรียนการสอน

๑. เอกสารประกอบการสอน
๒. PowerPoint
๓. การบรรยายในชั้นเรียน
๔. เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

การวัดผลและประเมินผล

๑. ฟังการบรรยาย อภิปราย รายงาน และซักถาม
๒. แสดงความคิดเห็น การวิเคราะห์ การวิจารณ์
๓. ตรวจคำถามท้ายบท
๔. ถามตอบเป็นรายบุคคล

ความนำ

สังคมไทยถือว่าศาสนามีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม จนกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีผลต่อความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความศรัทธาของประชาชน ดังนั้น ศาสนาจึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ประชาชนพลเมืองได้ใช้ หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ มาเป็นเครื่องมือในการประพฤติปฏิบัติตน ให้เกิดประโยชน์ ในการพัฒนาจิตใจของตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ให้มีความมั่นคง และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกิดความสมานฉันท์ แต่การที่ประชาชนพลเมืองจะเข้าถึง หลักธรรมอันเป็นแก่นแท้ของศาสนานั้น เป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก เนื่องจากผลของการกระทำ มีลักษณะเป็นนามธรรมเช่นเดียวกับเรื่องการศึกษาที่จะทำให้ผู้ที่รับการศึกษาได้เกิดปัญญาจริง ๆ ย่อมเห็นผลช้าไม่เหมือนการสร้างวัตถุต่าง ๆ ที่สามารถเห็นผลได้รวดเร็วทันใจ ดังนั้น ศาสนา ทุกศาสนาจึงจำเป็นต้องมีพิธีกรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมือในการให้ศาสนิกชนของตนใช้เป็น แนวทางในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมร่วมกัน ปราชญ์ทั้งหลายจึงได้ให้ ความสำคัญของศาสนพิธีไว้ว่า “เป็นดังเปลือกของต้นไม้ ซึ่งทำหน้าที่ห่อหุ้มแก่นของต้นไม้ คือ เนื้อแท้ อันเป็นสาระสำคัญของศาสนาไว้” ซึ่งเมื่อกล่าวให้ถูกต้อง ก็สามารถกล่าวได้ว่า ศาสนพิธี และศาสนธรรมของศาสนาทั้งสองส่วนนี้ ย่อมมีความสำคัญเสมอกัน ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน เพราะหากไม่มีศาสนธรรมอันเป็นแก่นแท้ของศาสนา ศาสนพิธีก็คงจะอยู่ได้ไม่นาน หรือหากมี เฉพาะศาสนธรรมอันเป็นแก่นแท้ของศาสนา แต่ไม่มีศาสนพิธี แก่นแท้ของศาสนาก็ย่อมอยู่ได้ ไม่นานเช่นกัน เพราะศาสนิกชนขาดแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาร่วมกัน ไม่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นศูนย์กลางอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการที่จะปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน

๖.๑ ความหมายของศาสนพิธี

ศาสนพิธี หมายถึง พิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีทอดกฐิน พิธีอุปสมบท เป็นศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา^๑ ระเบียบแบบแผนหรือแบบอย่างที่อยู่ปฏิบัติในศาสนา เมื่อนำมาใช้ในพระพุทธศาสนา จึงหมายถึงระเบียบแบบแผนหรือแบบอย่างที่อยู่ปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ศาสนพิธีต่างๆ ช่วยทำให้ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนิกชนมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเป็นสิ่งตอกย้ำใจให้ระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยได้อย่างดีเยี่ยม จึงเป็นระเบียบแบบแผนอันดีงามที่ควรรักษาไว้คู่กับพระพุทธศาสนาตลอดไป

ศาสนพิธี คือ แบบอย่างหรือแบบแผนต่างๆ ที่พึงปฏิบัติในทาง ศาสนา เรื่องศาสนพิธีนี้ถ้าจะว่าไปแล้วน่าจะมีด้วยกันทุกศาสนา เป็นเรื่องที่ เกิดขึ้นหลังศาสนา กล่าวคือ เมื่อมีศาสนาเกิดขึ้นแล้วจึงมี

---

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพฯ : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๒๕๕.

พิธีต่างๆ ตามมา พระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน เมื่อมีพระพุทธศาสนาแล้วจึงมีศาสนพิธีสำหรับปฏิบัติ เพื่อให้ทำการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนได้อย่างถูกต้อง ศาสนพิธี หรือ พิธีกรรมของพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่ช่วยหล่อเลี้ยงศาสนธรรม อันเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไว้^๒

ดังนั้น การกระทำศาสนพิธีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ในทาง พระพุทธศาสนา ควรที่จะต้องมีการ แนะนำและให้ผู้ร่วมพิธีได้ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับ พิธีต่าง ๆ ให้ถ่องแท้ตามหลักการทางพิธีกรรม ของพระพุทธศาสนา เพื่อผู้ปฏิบัติจะได้นำไปปฏิบัติ ได้อย่างถูกต้องตามจุดมุ่งหมายในศาสนพิธีนั้น ๆ เนื่องจากศาสนพิธีจัดเป็นวัฒนธรรมและ จารีตประเพณีของชาติที่มีการสืบสานกันมาเป็นระยะเวลาอัน ยาวนาน ซึ่งการปฏิบัติศาสนพิธี จะต้องทำให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม เป็นไปในแนวทาง เดียวกัน เพื่อก่อให้เกิดความ เลื่อมใสศรัทธาในการดำเนินกิจกรรมด้านพิธีของศาสนา ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญ ของพุทธศาสนิกชน เพราะการดำเนินกิจกรรมของพิธีกรรมต่าง ๆ ถือเป็นก้าวแรกที่มีความเป็นรูปธรรม ของการ ก้าวเข้าสู่หลักการของพระพุทธศาสนาที่เป็นการเสริมสร้างคุณค่าทางด้านจิตใจ รวมทั้งการธำรง รักษา เอกลักษณ์ของชาติและพระพุทธศาสนา ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการปฏิบัติงานศาสนพิธีจึงควรมี ความรู้ ความสามารถและความเข้าใจอย่างถูกต้อง เนื่องจากศาสนพิธีเป็นการสร้างระเบียบแบบแผน แบบอย่างที่ดีปฏิบัติในศาสนานั้น ๆ ตามหลักการความเชื่อในศาสนาที่ตนนับถือ เมื่อนำมาใช้ใน ทาง พระพุทธศาสนาย่อมหมายถึง ระเบียบ แบบแผน และแบบอย่างที่ดีปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ซึ่งบาง ท่านเรียกว่า “พุทธศาสนพิธี”

ประโยชน์ของศาสนพิธี^๓

ถ้าเปรียบศาสนาเหมือนกับต้นไม้ ศาสนพิธีก็เปรียบได้กับเปลือกนอกของต้นไม้ ตัวสังฆธรรมคือ คำสอนที่เป็นหลักปฏิบัติทางศาสนาเปรียบได้กับแก่นไม้ทั้งเปลือกทั้งแก่นไม้นี้ย่อมมีประโยชน์ต่อด้านไม้เท่าๆ กัน หากมีแต่แก่น ไม้มีเปลือกห่อหุ้ม ต้นไม้นั้นก็จะอยู่ไม่ได้ หรือมีแต่เปลือกอย่างเดียว แก่นไม่มี หรือแก่น มีแต่เล็กเรียวเกินไปเพราะเปลือกหนามาก ต้นไม้นั้นก็ให้ประโยชน์น้อย ดังนั้น ต้นไม้จึงต้องมีทั้งแก่นและ เปลือกเพื่ออาศัยซึ่งกันและกัน หากถึงคราวจะใช้ทำประโยชน์จริงๆ ค่อยกะเทาะเปลือกนอกออก นำ เฉพาะแก่นเท่านั้นไปใช้ จึงจะได้รับประโยชน์จากต้นไม้นั้นอย่างแท้จริง

ศาสนาก็มีลักษณะเช่นนี้ พิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเรียกในที่นี้ว่าศาสนพิธีนั้นเป็นเพียงองค์ประกอบ ภายนอกที่ห่อหุ้มแก่นศาสนาคือตัวสังฆธรรมไว้ หากจะเลือกใช้เลือกสอนกันแต่แก่นๆ แล้วคงเป็นไปและ เข้าใจได้ยาก จำต้องเริ่มต้นจากเปลือกกระพี้ไปก่อนเพราะความนิยมของคนและพื้นฐานความรู้ของคนไม่ เหมือนกันและไม่เท่ากัน แต่พิธีกรรมนั้นต้องเป็นไปพอเหมาะพอควร ไม่มากไม่น้อยเกินไป หากพิธีกรรมมี

^๒ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการปฏิบัติศาสนพิธี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ชุมชน สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

มากเกินไป แก่นธรรมก็จะเล็กเรียวลง เหมือนต้นไม้ ถ้ามีเปลือกกระพี้หนามาก แก่นของต้นไม้ นั้นมักจะเล็กเรียวมาก พิธีกรรมนั้นจะต้องเป็นพิธีกรรมที่ดีด้วย เพราะพิธีกรรมที่ดีจะส่อให้เห็นว่าแก่นธรรมนั้นดี เปรียบเหมือนต้นไม้ที่มีเปลือกดี ส่อให้เห็นว่าแก่นข้างในย่อมดี หรือผลไม้ที่มีเปลือกนอกดีก็ส่อให้เห็นว่าเนื้อข้างในจะไม่เน่าไม่เสียด้วย ตรงข้ามหากเปลือกนอกมีจุดต่างตำหรือมีรอยเน่า ก็ส่อให้เห็นว่าเนื้อข้างในยังวางใจไม่ได้

ดังนั้น ศาสนพิธีจึงต้องคงคู่ไว้กับแก่นธรรม แต่การประกอบศาสนพิธีอย่าติดเพียงแค่พิธีกรรมเท่านั้น ทั้งไม่ควรคิดว่าพิธีกรรมต่างๆ ที่ทำกันอยู่นั้นเป็นตัวแท้เป็นแก่นศาสนา ความจริงพิธีกรรมเป็นเพียงส่วนประกอบภายนอกเพื่อเป็นทางผ่านให้เข้าถึงแก่นธรรมหรือตัวแท้แห่งศาสนาเท่านั้น รวมความแล้ว ศาสนพิธีมีประโยชน์ ๒ อย่าง คือ

๑. รักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ คือพิธีกรรมทางศาสนานั้นมีแบบแผนเป็นของตัวเอง โดยเฉพาะจึงเป็นจุดเด่นอย่างหนึ่งในแบบวัฒนธรรมของชาติ อาจเชิดชูเอกลักษณ์ของชาติไว้ได้ด้วยแบบอย่างนั้น เพราะเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองโดยเฉพาะ นับว่าเป็นเครื่องเชิดหน้าชูตาของชาติได้ทางหนึ่ง ที่พอจะอวดผู้อื่นได้ว่าชาติเรานั้นได้สะสมระเบียบประเพณีอันดีงามมานานแสนนานแล้ว ซึ่งแสดงถึงว่าเรามีวัฒนธรรมมานานแสนนานแล้วนั่นเอง

๒. ส่งเสริมคุณค่าทางด้านจิตใจ คือทำให้ผู้ประกอบพิธีกรรมนั้นๆ เบิกบานใจ เกิดความปีติสดชื่นขึ้นเพราะได้ประกอบพิธีกรรมนั้นแล้ว เป็นการเตรียมใจไว้รองรับบุญกุศลหรือความดีอื่นๆ ต่อไป และเป็นเหตุจูงใจให้ผู้พบเห็นปรารถนาจะทำตามอย่างบ้าง ตัวอย่างในการส่งเสริมคุณค่าทางด้านจิตใจของศาสนพิธีเช่นเมื่อต้องการจะทำบุญเลี้ยงพระที่บ้าน แบบแรกตัดพิธีกรรมออกหมด คือเมื่อพระมาถึงบ้านก็นำอาหารคาวหวานมาถวายท่านเลย เมื่อพระท่านฉันเสร็จแล้วก็อำลากลับวัดเลยเช่นกัน นี่แบบตัดพิธีกรรมออก อีกแบบหนึ่งเป็นแบบทำตามพิธีกรรม คือ เมื่อพระมาถึงแล้วเจ้าของบ้านจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยได้กราบพระ ได้รับศีล ได้ฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ ได้ถวายทานด้วยมือตนเอง พระท่านฉันเสร็จแล้วก็ได้รับพรจากพระ ได้กรวดน้ำ ได้รับประพรมน้ำพระพุทธมนต์ตามลำดับ ในสองแบบนี้แบบแรกไม่มีพิธีกรรม แบบหลังมีพิธีกรรมเพิ่มขึ้นตามความนิยม แบบไหนจะเป็นเหตุให้ผู้เป็นเจ้าภาพหรือผู้กระทำประทับใจและเกิดความเข้มแข็ง เป็นสุขใจมากกว่ากัน

ดังนั้น ประโยชน์ของศาสนพิธี การปฏิบัติศาสนพิธีที่ถูกต้องเรียบร้อย สงบ ย่อมเพิ่มพูนความศรัทธาปสาทะแก่ผู้ที่ได้พบเห็น เป็นเครื่องแสดงเกียรติยศของเจ้าภาพและผู้เข้าร่วมพิธี ทั้งยังเป็นการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชาติไว้

ผลจากการเรียนรู้ศาสนาพืธี^๔

ผู้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องศาสนาพืธีดีแล้วย่อมเป็นผู้ฉลาดในการจัดทำพิธีกรรมต่างๆ ในทางศาสนา เป็นผู้สามารถในการประกอบพิธีกรรมนั้นๆ ได้ถูกต้องตามแบบแผนที่นิยมกันทั่วไป เป็นเหตุให้ผู้ได้พบเห็นเกิดศรัทธาในผู้นั้นว่าเป็นผู้ชำนาญได้รับการฝึกฝนอบรมมาดีแล้ว ไม่มีความเคอะเขินในการจัดทำ เป็นการเพิ่มเสน่ห์และบุคลิกภาพให้แก่ตัวเองอย่างหนึ่ง และนอกจากนั้นยังได้ชื่อว่าช่วยสืบต่ออายุพระศาสนาโดยปริยายด้วยเพราะแบบอย่างหรือธรรมเนียมที่ดั่งงามมีเหตุมีผลเป็นพิธีกรรมนั้นๆ เมื่อยังรักษากันไว้ได้เพียงใด ตัวศาสนาก็ยังชื่อว่าได้รับการรักษาอยู่เพียงนั้น เหมือนเปลือกกระพี้ของต้นไม้ยังคงสดอยู่ ทรายใดต้นไม้นั้นก็จะยังมีชีวิตอยู่ตราบนั้น

ประเภทของศาสนาพืธีทางพระพุทธศาสนา^๕

๑) กุศลพืธี คือ พิธีกรรมที่เนื่องด้วยการอบรมเพื่อความดีงามทางพระพุทธศาสนา เฉพาะตัวบุคคล เช่น การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การรักษาศีลต่าง ๆ

๒) บุญพืธี คือ การทำบุญอันเป็นประเพณีในครอบครัว ในสังคม เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของสังคม เช่น พิธีทำบุญงานมงคล พิธีทำบุญงานอวมงคล

๓) ทานพืธี คือ พิธีถวายทานต่าง ๆ เช่น ปาฏิบุคลิกทาน การถวายสังฆทาน การถวาย กลืน ผ้าป่า ผ้าอาบนํ้าฝน และอื่น ๆ

๔) ปกณกพืธี คือ พิธีเบ็ดเตล็ด เกี่ยวกับมารยาทและวิธีปฏิบัติศาสนาพืธี เช่น วิธีตั้งโต๊ะ หมูบูชา จัดอาสนะสงฆ์ วิธีวงด้ายสายสิญจน์ วิธีจุดธูปเทียน วิธีแสดงความเคารพ วิธีประเคนของ พระสงฆ์ วิธีทอดผ้าบังสุกุล วิธีทำหนังสืออาราธนาและใบปวารณา วิธีอาราธนาศีล อาราธนา พระปริตร อาราธนาธรรม วิธีกรวดนํ้า ฯลฯ

ประเภทของงานศาสนาพืธี

งานพระราชพืธี เป็นงานที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นเป็นประจำปี เช่น พระราชพืธีฉัตรมงคล พระราชพืธีเฉลิมพระชนมพรรษา หรืองานที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นเป็นกรณีพิเศษ เช่น พระราชพืธีอภิเชษฐสมรส พระราชพืธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่

^๔ ศาสนพืธี, (ออนไลน์), แหล่งที่มา, http://m.dmc.tv/pages/buddha_biography.html (๒๐ มกราคม ๒๕๕๙).

^๕ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการปฏิบัติศาสนาพืธี, หน้า ๑๔.

งานพระราชกุศล เป็นงานที่พระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล งานพระราชกุศลบางงานต่อเนื่อง กับงานพระราชพิธี เช่น พระราชกุศลมาฆบูชา พระราชกุศลทักษิณานุปทานพระบรมอัฐิ สมเด็จพระบรมราชาบุพการี พระราชกุศลทรงบาตร

งานรัฐพิธี เป็นงานพิธีที่รัฐบาลหรือทางราชการจัดขึ้นเป็นประจำปี โดยกราบทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน ทรงเป็นประธานประกอบพิธี เช่น รัฐพิธีที่ระลึกวันจักรี รัฐพิธีฉลองวันพระราชทานรัฐธรรมนูญ ซึ่งปัจจุบันทรงรับเข้าเป็นงานพระราชพิธี

งานราษฎร์พิธี เป็นงานทำบุญตามประเพณีนิยมที่ราษฎรจัดขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และชุมชน หรือเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศผลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งเป็นการจัดตามความศรัทธาและความเชื่อที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตามท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ๆ

องค์ประกอบของพิธี

๑) พิธีกรรม คือ การกระทำที่เป็นวิธีการเพื่อให้ได้รับผลสำเร็จและนำไปสู่ผลที่ต้องการ อันเป็นเครื่องน้อมนำศรัทธาที่จะพาเข้าสู่เป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของผู้ที่จัดกิจกรรมนั้น ๆ และสามารถน้อมนำให้ผู้ศรัทธาเข้าถึงธรรมที่สูงขึ้น

๒) พิธีการ คือ ขั้นตอนของพิธีที่กำหนดไว้ตามลำดับตั้งแต่เริ่มต้นพิธีจนจบพิธี เพื่อให้การจัดกิจกรรมในพิธีนั้น ๆ เป็นไปด้วยความถูกต้อง เรียบร้อย และสวยงาม อันนำมาซึ่ง ความศรัทธาและความเชื่อในการจัดกิจกรรมร่วมกัน ทั้งในส่วนผู้ที่เข้าร่วมพิธีและผู้ที่ไม่พบเห็น

๓) พิธีกร คือ ผู้ดำเนินรายการประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ ให้เป็นไปตามขั้นตอนที่ได้ กำหนดไว้ โดยทำหน้าที่รับผิดชอบในด้านพิธีการ ประสาน ควบคุม และกำกับพิธีการต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามกำหนดการ ในกรณีที่เป็นพิธีกรรมทางศาสนา จะเรียกว่า “ศาสนพิธีกร” ซึ่งหมายถึงผู้ทำหน้าที่ควบคุมและปฏิบัติศาสนพิธี ให้ถูกต้องตามพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนประสานงานเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมในพิธีนั้น ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

คุณสมบัติของศาสนพิธีกร

- ๑) ความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติศาสนพิธี
- ๒) มีไหวพริบ ปฏิภาณ ตัดสินใจ และแก้ไขข้อขัดข้องได้รวดเร็วและเรียบร้อย
- ๓) มีความแม่นยำ ละเอียด รอบคอบ
- ๔) แต่งกายและปฏิบัติตนให้เหมาะสมตามกาลเทศะ มีมารยาทเรียบร้อย
- ๕) สามารถประสานงาน ควบคุม กำกับพิธีการได้ดี

ลำดับของศาสนพิธี

การเตรียมการ

เมื่อมีการปรึกษาหารือและมีข้อตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในการจัดพิธีเนื่องใน โอกาสต่าง ๆ นั้น ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ในการเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมจะต้องมีการเตรียมการ ดังนี้

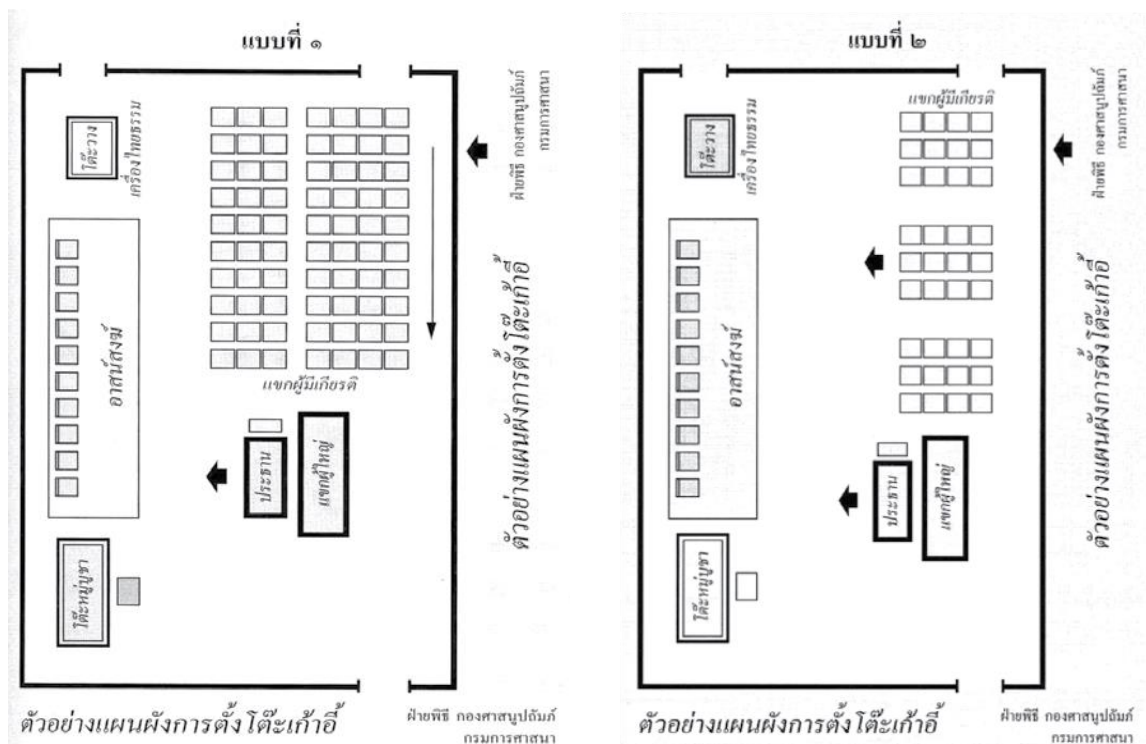
- ๑) การเตรียมสถานที่
- ๒) การเตรียมอุปกรณ์
- ๓) การเตรียมบุคลากร
- ๔) การเตรียมกำหนดการ

การเตรียมสถานที่

กิจกรรมแรกที่ผู้ดำเนินกิจกรรมควรคำนึงถึง คือ การเตรียมสถานที่ ควรคำนึงถึง ความเหมาะสมของสถานที่ งานที่จะจัดเป็นงานพิธีใด งานมงคล หรืองานอวมงคล สถานที่นั้น มีความเหมาะสมกับการจัดพิธีหรือไม่เพียงใด ซึ่งจะได้มีการวางแผนในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม กับสถานที่ โดยมีหลักการพิจารณา ดังนี้

- ๑) ความเหมาะสมของสถานที่ในการจัดพิธี
- ๒) มีความกว้างขวาง เพียงพอกับการรองรับผู้ร่วมพิธี
- ๓) สะอาด สะดวก ปลอดภัย
- ๔) ไม่มีเสียงรบกวน

ผังการจัดสถานที่

การเตรียมอุปกรณ์

การเตรียมอุปกรณ์ เป็นสิ่งจำเป็นของพิธีต่าง ๆ ซึ่งผู้ทำหน้าที่ศาสนพิธีกรควรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีการหรือพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น วัตถุประสงค์ของการจัดศาสนพิธี เป็นงานมงคล งานอวมงคล หรือการจัดงานมงคลและงานอวมงคลพร้อมกัน ซึ่งแต่ละงานจะต้องใช้ อุปกรณ์ในการประกอบพิธีที่แตกต่างกัน เช่น งานมงคลสมรส งานวางศิลาฤกษ์ เป็นต้น

อุปกรณ์หลักที่ใช้ในงานศาสนพิธี

- ๑) โต๊ะหมู่บูชา พระพุทธรูป แท่นกราบ
- ๒) แจกันดอกไม้ หรือพานพุ่ม
- ๓) กระถางธูป เชิงเทียน
- ๔) ธูป เทียน บูชาพระ
- ๕) เทียนชนวน
- ๖) ที่กรวดน้ำ
- ๗) สำลี กรรไกร เชื้อชนวน (น้ำมันเบนซินผสมกับเทียนขี้ผึ้งแท้)
- ๘) ใบปวารณา และจตุปัจจัยไทยธรรม
- ๙) เครื่องขยายเสียงพร้อมอุปกรณ์
- ๑๐) เครื่องรับรองพระสงฆ์ เช่น น้ำร้อน น้ำเย็น อาสน์สงฆ์หรือพรมนั่ง เสื่อ หมอนอิง

กระดาดเช็ดมือ กระโถน เป็นต้น

อุปกรณ์เฉพาะพิธี (เพิ่มจากอุปกรณ์หลัก)

พิธีงานมงคล

๑) ภาชนะ น้ำพระพุทธรูป เช่น ครอบน้ำมนต์/บาตร/ขัน ที่ประพรมน้ำพระพุทธรูป (มัดหญ้าคา ใบมะยม ดอกไม้เงินทอง)

- ๒) สายสิญจน์
- ๓) เทียนน้ำมัน (เทียนขี้ผึ้งแท้ นิยมขนาดน้ำหนัก ๑ บาท)
- ๔) พานรองสายสิญจน์ จำนวน ๒ พาน

พิธีมงคลสมรส

- ๑) มงคลแฝด
- ๒) โถปริกแบ่งกระแจะสำหรับเจิม
- ๓) สังข์
๔. หมอนกราบ ๒ ใบ

พิธีวางศิลาฤกษ์

- ๑) แผ่นศิลาฤกษ์

๒) ไม้มงคล ๙ ชนิด คือ ไม้ชัยพฤกษ์ ไม้ราชพฤกษ์ ไม้สักทอง ไม้ไผ่สีสุก ไม้พะยูง ไม้ทองหลาง ไม้ก้านเกรา ไม้ทรงบาดาล และไม้ขนุน

๓) ค้อนตอกไม้มงคล

๔) แผ่นอิฐ ทอง-นาก-เงิน อย่างละ ๓ แผ่น (รวม ๙ แผ่น)

๕) โถปริกกระแจะเจิม

๖) ทองคำเปลวปิดศิลาฤกษ์ ๓ แผ่น พร้อมขี้ผึ้งหรือสิ่งที่ทาแผ่นศิลาฤกษ์เพื่อปิดแผ่นทอง

๗) ปูนซีเมนต์ผสมเสร็จ พร้อมเกรียงปาดปูน

๘) ตลับนพรัตน์

๙) พวงมาลัย

๑๐) ข้าวตอกดอกไม้ เหยียญเงิน และเหยียญทอง

๑๑) กระดาษ/ผ้าเช็ดมือของประธาน

พิธีเปิดป้ายอาคาร

๑) โถปริกแป้งกระแจะเจิม

๒) ทองคำเปลว ๓ แผ่น พร้อมขี้ผึ้งหรือสิ่งที่ทาสำหรับปิดแผ่นทอง

๓) ผ้าคลุมป้าย พร้อมสายชักผ้าคลุมป้าย

๔) กระดาษ/ผ้าเช็ดมือของประธาน

พิธีงานอวมงคล

พิธีสวดพระอภิธรรม

๑) ภูเขาโยง (ถ้าศพนีฐานันดรศักดิ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป ต้องเตรียมผ้าขาว ประมาณ ๑๐ หรือ ๑๒ นิ้ว ยาวเสมอกับแถวพระสงฆ์ จำนวน ๑ ผืน เรียกว่า “ผ้ารองโยง”) แลบรรองหรือสายโยง สำหรับโยงมาจากหีบหรือโกศศพ

๒) เครื่องทองน้อย ๑-๒ ที่ (ตั้งหน้าหีบศพ)

๓) ตู้พระอภิธรรม พร้อมโต๊ะตั้งตู้พระอภิธรรม

๔) ผ้าไตร หรือผ้าสำหรับทอดบังสุกุล

๕) เครื่องกระบะบูชาพระอภิธรรม (ในกรณีไม่มีเครื่องกระบะบูชา ให้ใช้เชิงเทียน ๑ คู่ ดอกไม้ ๑ คู่ และกระถางธูป ๑ กระถาง ตั้งหน้าตู้พระอภิธรรมแทนเพื่อจุดบูชาพระธรรม)

พิธีพระราชทานเพลิงศพ หรือฌาปนกิจศพ (อุปกรณ์เพิ่มจากการสวดพระอภิธรรม)

๑) ธรรมาสันเทศน์ คัมภีร์เทศน์ พัดรอง ตะลุ่ม พาน

๒) เครื่องทองน้อย จำนวน ๑ ที่ (เพิ่มอีก ๑ ที่สำหรับประธานจุดบูชาพระธรรม)

๓) เทียนส่องธรรม

๔) ผ้าไตร หรือผ้าสำหรับทอดบังสุกุล

๕) เครื่องไทยธรรมบูชาภัณฑ์เทศน์

พิธีทำบุญครบรอบวันตาย

๑) อัฐิ/รูปผู้ตาย/ป้ายชื่อของบรรพบุรุษ

๒) โต๊ะหมู่อีก ๑ ชุด ใช้เป็นที่บูชาอัฐิ

๓) เครื่องทองน้อย

๔) ภูเขาโยง แลบทอง

๕) ผ้าไตรหรือผ้าสำหรับทอดบังสุกุล

การเตรียมบุคลากร

การเตรียมบุคลากรเป็นการแสดงถึงความพร้อมของผู้จัดงานพิธีต่าง ๆ เพื่อ ความสะดวกในการประสานงาน อันเป็นการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละส่วนของผู้ปฏิบัติงาน และสามารถตรวจสอบได้ว่านิมนต์พระสงฆ์หรือยัง นิมนต์จำนวนเท่าใด ใครเป็นประธาน ใครรับภารกิจส่วนใด ใครเป็นพิธีกร ใครทำหน้าที่ศาสนพิธีกร เป็นต้น

พระสงฆ์ การนิมนต์พระสงฆ์ ควรเขียนเป็นหนังสือ หรือภาษาทางราชการ เรียกว่า “การวางฎีกานิมนต์พระสงฆ์” เพื่อถวายพระสงฆ์ไว้เป็นหลักฐาน ซึ่งประกอบด้วยข้อความสำคัญ เป็นการน้อมสการให้พระสงฆ์ทราบ ว่า นิมนต์งานพิธีใด วัน เวลา และสถานที่ในการประกอบพิธี อยู่ที่ไหนควรแจ้งให้ชัดเจน สำหรับจำนวนพระสงฆ์ในแต่ละพิธี ไม่ได้กำหนดจำนวนมากไว้เท่าใด แต่มีกำหนดจำนวนข้างน้อยไว้ คือ ไม่ต่ำกว่า ๕ รูป ๗ รูป ๙ รูป และ ๑๐ รูป เพื่อจะได้ครบองค์ คณะสงฆ์ ส่วนงานพระราชพิธี หรือพิธีของทางราชการนิยมนิมนต์พระสงฆ์ ๑๐ รูป ทั้งงานมงคล และงานอวมงคล แต่ถ้าหากเป็นพิธีบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมศพประจำคืนนั้น นิมนต์พระสงฆ์ สวดพระอภิธรรม จำนวน ๔ รูป

ประธานพิธี คือ บุคคลที่เจ้าภาพเชิญมาเป็นเกียรติแ่ก่งานพิธีเพื่อทำหน้าที่เป็น ประธานในพิธีซึ่งมีทั้งแบบเป็นทางการ คือ มีการเชิญโดยแจ้งให้ผู้ที่เป็นประธานทราบล่วงหน้า อย่างเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ คือ การเชิญผู้ที่มาร่วมงานทำหน้าที่เป็นประธาน โดยไม่มีการแจ้งให้ทราบล่วงหน้า ซึ่งถ้าไม่เป็นทางการก็ไม่สู้กระไรนัก แต่หากเป็นทางการควรมี การจัดเตรียมสถานที่ให้เหมาะสมกับฐานะของผู้ที่เชิญมาเป็นประธานในพิธี เช่น การจัดที่นั่ง การต้อนรับ การจัดเตรียมเครื่องรับรอง เป็นต้น อันเป็นการแสดงออกถึงการให้เกียรติแก่ผู้ที่รับเชิญ มาทำหน้าที่เป็นประธานในพิธีนั้น ๆ ด้วย และควรแจ้งกำหนดการของพิธีให้ผู้ทำหน้าที่เป็นประธาน ได้ทราบ

ศาสนพิธีกร คือ ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการพิธีทางศาสนา ซึ่งมีความรอบรู้ในด้าน พิธีการต่าง ๆ ทำหน้าที่ควบคุม ปฏิบัติการ จัดการ และประสานงานระหว่างผู้ร่วมปฏิบัติงานพิธี ตลอดจนจนถึงการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาในการดำเนินกิจกรรมพิธีทางพระพุทธศาสนาได้อย่าง ชัดเจนและถูกต้องตามโบราณประเพณีที่ได้มีการสืบทอดกันมา

ผู้ร่วมงาน คือ ผู้ที่เจ้าภาพเชิญมาร่วมเป็นเกียรติแก่พิธี ดำเนินกิจกรรมในพิธีร่วมกัน เช่น ร่วมฟังพระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา เจริญพระพุทธมนต์ เจ้าภาพควรประมาณจำนวน ผู้ที่รับเชิญมาร่วมกิจกรรมให้เหมาะสมกับสถานที่ ควรกำหนดผู้ที่คอยต้อนรับผู้มาร่วมงาน กำหนด สถานที่นั่งสำหรับผู้เป็นประธาน ของที่ระลึก เป็นต้น ถ้าบุคคลที่เชิญเป็นผู้ใหญ่ เจ้าภาพ ควรกำหนดให้ชัดเจนว่า ใครนั่งตรงไหนอย่างไร เนื่องจากเมื่อผู้รับเชิญนั่งเรียบร้อยแล้ว ถ้ามี การเคลื่อนย้ายที่นั่งในภายหลัง ผู้รับเชิญจะเสียความรู้สึกที่ดีในการเข้าร่วมกิจกรรม

การเตรียมกำหนดการ ^๖

กำหนดการ คือ เอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อบอกลักษณะของงาน เป็นต้นว่า งานอะไร ใครเป็นประธาน สถานที่ วัน เวลาในการจัดงาน ลำดับขั้นตอนของงาน การแต่งกาย เพื่อให้ผู้ที่ ร่วมในพิธี ๆ มีความเข้าใจตรงกันและทราบขั้นตอนของพิธี

กำหนดการมี ๔ ประเภท คือ

๑. หมายกำหนดการ
๒. หมายรับสั่ง
๓. พระราชกิจ
๔. กำหนดการ

หมายกำหนดการ เป็นเอกสารแจ้งกำหนดขั้นตอนของงานพระราชพิธีโดยเฉพาะ ลักษณะของเอกสารจะต้องอ้างพระบรมราชโองการ คือ ขึ้นต้นด้วยข้อความว่า “นายกรัฐมนตรี หรือเลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ สั่งว่า...” เสมอไป และในทาง ปฏิบัติเจ้าหน้าที่จะต้องส่งต้นหมายกำหนดการดังกล่าวนี้ เสนอนายกรัฐมนตรีหรือเลขาธิการ พระราชวังลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

หมายรับสั่ง เป็นเอกสารที่ออกถึงผู้มีตำแหน่งเข้าเฝ้า ตามหมายกำหนดการหรือกำหนดการ ทั้งนี้รวมถึงที่ส่งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการในพระราชพิธี รัฐพิธี พิธีต่างๆ และผู้ที่ได้รับพระราชทานมหากรุณาธิคุณในเรื่องต่างๆ ตอนกลางสุดของหมายรับสั่งเขียนไว้ว่า “ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยให้ถามผู้รับสั่งโดยหน้าที่ราชการ ” แล้วลงชื่อผู้รับรับสั่ง ผู้สั่งก็คือ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้รับสั่งคือ เลขาธิการพระราชวัง

พระราชกิจ หมายถึง ชื่องานที่ทรงทำ กิจที่ทรงกระทำ เช่น พระราชกิจรายวัน. บางครั้งโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมารทรงปฏิบัติพระราชกิจแทนพระองค์

^๖ สมชัย เกื้อกูล, ศาสนพิธีจากประสบการณ์, (นนทบุรี : สืบสานพุทธศาสนา, ๒๕๕๕), หน้า ๖.

กำหนดการ คือ เอกสารแจ้งกำหนดขั้นตอนของงานโดยทั่วไป เป็นของส่วนราชการ หรือส่วนเอกชนจัดทำขึ้น แม้ว่าจะงานนั้นจะเป็นงานที่เกี่ยวข้องถึงเบื้องพระยุคลบาท เช่น งานเสด็จ พระราชดำเนิน ถ้าหากงานนั้นมิได้เป็นงานพระราชพิธี ซึ่งกำหนดขึ้นโดยพระบรมราชโองการแล้ว เรียกว่า กำหนดการทั้งสิ้น เช่น ขั้นตอนของงานสวนสนามสำแดงความสามัคคีของทหารรักษา พระองค์ ก็ใช้คำว่า กำหนดการ เพราะงานนี้มิใช่พระราชพิธีที่มีพระบรมราชโองการให้จัดขึ้น หากแต่เป็นทางราชการทหารจัดขึ้น เพื่อสำแดงความสามัคคีต่อเบื้องพระยุคลบาท

การประสานกำหนดการ เมื่อดำเนินการจัดทำกำหนดการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ดำเนินการจะต้องแจ้งกำหนดการให้ผู้เกี่ยวข้องทราบก่อนถึงวันงานพิธี เช่น การนิมนต์พระสงฆ์ ประธานพิธี ผู้ที่รับผิดชอบในการประชาสัมพันธ์งาน ศาสนพิธีกร และผู้ร่วมปฏิบัติงาน เพื่อจะได้ทราบ ลักษณะขั้นตอน และแนวการปฏิบัติงาน

การปฏิบัติตามกำหนดการ เมื่อมีกำหนดการแล้ว ผู้ร่วมกิจกรรมในพิธีนั้น ๆ ต้องยึดกำหนดการเป็นหลัก เมื่อมีการตัดทอนเพิ่มเติม หรือสลับขั้นตอนในการปฏิบัติงาน หรือหากมี กรณีฉุกเฉินและปรับเปลี่ยนกำหนดการ จะต้องมีการติดต่อประสานงาน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานทุกคน ได้รับทราบร่วมกัน หากเกิดปัญหาในการปฏิบัติงานศาสนพิธีกรจะต้องตัดสินใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และแจ้งผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับทราบทันที

การเตรียมการก่อนการปฏิบัติงานศาสนพิธี^๗

การปูลาดสถานที่

การจัดปูลาดพื้นที่ด้วยเครื่องปูลาด เช่น พรหมหรือเสื่อ สำหรับจัดเป็นอาสนสงฆ์และ ที่สำหรับแขกที่มาร่วมงาน การปูลาดสถานที่ควรคำนึงถึงความเหมาะสมและความสวยงามด้วย ถ้าเครื่องปูลาดมีมาก สามารถปูให้เต็มพื้นที่ที่ประกอบพิธีได้ ควรเลือกคัดดูสี สันฐาน ลวดลาย และขนาดให้เหมาะสมการปูให้ปูลำดับลดหลั่นกันไป คือ การปูลาดตรงบริเวณรอยต่อระหว่าง พรหมหรือเสื่อ ต้องให้ด้านสูงทับด้านต่ำ อย่าให้ด้านต่ำทับด้านสูง ให้กำหนดทางด้านพระพุทธรูป และพระสงฆ์ประดิษฐานอยู่เป็นด้านสูง เพราะตามคตินิยมโดยทั่วไป เป็นการแสดงถึงความเคารพกัน ของสังคมไทย ผู้ใหญ่นั่งสูงกว่าผู้น้อย ผู้น้อยไม่นั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ พระภิกษุที่นั่งตามลำดับอาวุโส คือ พรรษาหรือสมณศักดิ์แล้วแต่กรณีของงานพิธีนั้น ๆ

๖.๒ การตั้งโต๊ะหมู่บูชาในงานศาสนพิธี

การตั้งโต๊ะหมู่บูชา ตั้งเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป พร้อมทั้งเครื่องบูชาตาม คตินิยมของชาวพุทธ ซึ่งปรากฏในพุทธประวัติว่า เมื่อพุทธบริษัทมีความประสงค์จะบำเพ็ญกุศล อย่างหนึ่งอย่างใด มักจะนิมนต์พระสงฆ์โดยมีพระพุทธรูปเจ้าเสด็จมาเป็นประธานสงฆ์ในการบำเพ็ญ กุศลนั้น ๆ ดังนั้น เพื่อให้มี

^๗ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการปฏิบัติศาสนพิธี, หน้า ๔๕.

ความสมบูรณ์ในพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ในการจัดงานที่เกี่ยวข้องศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนจึงนิยมอัญเชิญพระพุทธรูป มาประดิษฐานเป็นนิมิตรแทนพระองค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพิธีนั้น ๆ ซึ่งต่อมาถือว่า โต๊ะหมู่บูชาเป็นที่ประดิษฐานของสิ่งที่เคารพบูชาของสังคมไทย และเป็นองค์ประกอบของเครื่อง มั่นสการบูชา ปัจจุบันจึงได้มีการจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาเพื่อวัตถุประสงค์อื่น แต่ทั้งนี้ก็เป็นไปด้วยความเคารพ สักการบูชาในสิ่งที่นำมาประดิษฐานบนโต๊ะหมู่บูชาทั้งสิ้น ผู้ที่ทำหน้าที่ศาสนพิธีจึงควรมีความรู้ และความเข้าใจในการจัดโต๊ะหมู่บูชา เช่น พิธีใดควรจัดอย่างไร ใช้โต๊ะหมู่ชุดใด เช่น หมู่ ๕ หมู่ ๗ หรือ หมู่ ๙ เครื่องประกอบบนโต๊ะหมู่มีอะไรบ้าง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ต้องดูความเหมาะสมของ สถานที่และพิธีที่จะจัดกิจกรรม

โต๊ะหมู่บูชา นิยมตั้งไว้ด้านขวามือของพระสงฆ์ แต่ถ้าสถานที่ไม่อำนวยก่อนุโลมให้ตั้งไว้ทางด้านซ้ายมือของพระสงฆ์ได้ ควรพิจารณาให้เหมาะสมกับสถานที่ ไม่ควรวางไว้ในตำแหน่งที่ต้องใช้เป็นทางเดินผ่านไปมา ซึ่งการบำเพ็ญกุศลทางพระพุทธศาสนามีการจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชา เช่น งานกุศลพิธี และงานบุญพิธี

งานกุศลพิธี คือ พิธีกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องการอบรมเพื่อให้เกิดความดีงามทางพระพุทธศาสนาเฉพาะตัวบุคคล รวมทั้งการปฏิบัติศาสนพิธีของพระสงฆ์

งานบุญพิธี คือ พิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนปรารถนาทำความดีเนื่องด้วยประเพณี ในครอบครัวหรือประเพณีที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนทั่วไป ทั้งที่เป็นงานมงคล หรืองานอวมงคล ซึ่งมีการตั้งโต๊ะหมู่บูชาแบบประยุกต์ไม่เต็มรูปแบบ

การจัดโต๊ะหมู่บูชา ให้ประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ที่โต๊ะหมู่ตัวสูงสุด และไม่ควรตั้งเครื่อง บูชาใด ๆ ไว้บนโต๊ะหมู่ตัวเดียวกับที่ประดิษฐานพระพุทธรูป สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (วิน ธรรมสารเถร) ได้กล่าวไว้ว่า “เนื่องจากพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสิ่งที่ควรกระทำความยำเกรง ให้เกิดแก่ผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนให้หนัก เพราะมีค่ามาก เพราะเห็นได้ยาก เป็นสิ่งที่สะสมได้ เฉพาะคนดี ถ้าพุทธศาสนิกชนทำมั่งง่ายกับพระรัตนตรัยก็จะเป็นพระรัตนตรัย” สำหรับในงานพิธี ทั่วไปนิยมใช้พระพุทธรูปปางสมาธิ เป็นพระบูชาไม่นิยมปางประทับยืนหรือปางไสยาสน์ แต่ถ้า เป็นงานพิธีทำบุญวันเกิดหรือทำบุญอายุ นิยมใช้พระพุทธรูปปางประจำวันเกิดของเจ้าของงาน

การจัดเครื่องบูชาตามที่นิยมใช้กันมีหลากหลายแตกต่างกันตามความเหมาะสม เช่น โต๊ะหมู่ชุด โต๊ะเดี่ยว เป็นต้น การจัดเครื่องสักการบูชามากน้อยให้จัดตามความเหมาะสมกับสถานที่ และฐานะของเจ้าภาพ พิธีใหญ่หรือพิธีเล็ก แต่สิ่งที่ถือเป็นเครื่องสักการบูชาหลัก มีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. รูป ใช้ ๓ ดอก ปักเรียงกันเป็นหน้ากระดานในลักษณะตั้งตรงไว้ในกระถางรูป เนื่องจากเป็นความเชื่อของบรรพบุรุษมาแต่โบราณว่า ควันเป็นสิ่งที่บาลอยสู่อากาศเบื้องบนแล้ว จางหายไป ควันที่จางหายไปนี้อาจจะเป็นสื่อนำไปสู่สิ่งที่ตนเคารพนับถือบูชาได้ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใด

๒. เทียน ใช้ ๒ เล่ม ตั้งไว้ที่โต๊ะหมู่บูชาตัวเดียวกับกระถางรูป ด้านซ้ายและด้านขวา ของกระถางรูป อย่างละ ๑ เล่ม ซึ่งหมายถึงการให้ความสว่างในทางธรรมแก่มนุษย์ หรือ เป็นสัญลักษณ์ของสิ่งที่เคารพนับถือ

๓. ดอกไม้ นิยมจัดเป็นแจกันหรือพานพุ่ม ไม่น้อยกว่า ๒ แจกัน หรือ ๒ พาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความหอม และมีสีสันสวยงาม อันหมายถึง ทุกคนไม่มีใครรังเกียจคนที่มีคุณธรรมความดี ย่อมมีแต่คนสรรเสริญยกย่องนับถือ

การตั้งโต๊ะหมู่ในพิธีถวายพระพร เป็นการตั้งโต๊ะหมู่บูชาในพิธีถวายพระพร เนื่องใน โอกาส

วันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ หรือเมื่อมีการจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์เนื่องในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันคล้ายวันประสูติ พระบรมวงศานุวงศ์

การตั้งโต๊ะหมู่

ในพิธีรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ หรือการรับสิ่งของ พระราชทาน การมอบเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่ข้าราชการในสังกัดที่ได้รับพระราชทาน เป็นการ มอบสิ่งอันมีเกียรติ ซึ่งเป็นเครื่องตอบแทนคุณงามความดีของข้าราชการที่มีความชอบในหน้าที่ ราชการแผ่นดิน ดังนั้น ควรจัดการมอบเป็นพิธีการให้สมแก่เกียรติยศ มีการจัดตั้งโต๊ะหมู่ในพิธี มอบเครื่องอิสริยาภรณ์ ดังนี้

การจัดโต๊ะหมู่ในพิธีรับเบื้องหน้าพระบรมฉายาลักษณ์

การจัดโต๊ะหมู่ในพิธีรับมอบจากประธานพิธี

การรับพระราชทานสิ่งของหลายสิ่ง

การรับพระราชทานสิ่งของสิ่งเดียว

การตั้งโต๊ะหมู่ในการรับเสด็จฯ หรือตามเส้นทางเสด็จฯ ถือเป็นการจัดโต๊ะหมู่รับเสด็จฯ อันเป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดีของพสกนิกร ผู้ซึ่งอยู่ภายใต้พระบรมโพธิสมภารได้ แสดงออกในโอกาสที่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้เสด็จพระราชดำเนินมายังท้องถิ่นของตน ซึ่งนับเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและชุมชนที่ตนอยู่อาศัย การจัดโต๊ะหมู่รับเสด็จฯ มีวิธีการจัดตั้ง ดังนี้

การจัดโต๊ะหมู่บูชาในการรับเสด็จฯ หรือตามเส้นทางเสด็จฯ

การจัดโต๊ะหมู่บูชาในการรับเสด็จฯ หรือตามเส้นทางเสด็จฯ

การจัดโต๊ะหมู่ในพิธีถวายสักการะเนื่องในวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ในโอกาสต่าง ๆ เป็นการจัดกิจกรรมที่ข้าราชการ พ่อค้า และประชาชน มีความรำลึกถึง พระราชกรณียกิจและพระมหากรุณาธิคุณที่พระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ได้ทรงปฏิบัติอันเป็น คุณประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชน ซึ่งประชาชนชาวไทยได้จัดขึ้นในส่วนภูมิภาค อันเป็นการ รำลึกถึงพระองค์อีกโสดหนึ่ง เช่น วันจักรี วันปิยมหาราช ซึ่งมีการจัดโต๊ะหมู่เพื่อถวายสักการะ ดังนี้

การจัดโต๊ะหมู่วันจักรี

การจัดโต๊ะหมู่วันปิยมหาราช

การตั้งโต๊ะหมู่บูชาในพิธีประชุมหรือสัมมนา ในพิธีประชุม สัมมนา อบรม หรือ การประสาธ

ปริญญาบัตรที่ไม่มีศาสนพิธี
ในพิธีการ ดังนั้น เพื่อ
แสดงออกถึงความจงรักภักดี
ที่มีต่อ สถาบันชาติ ศาสนา
และพระมหากษัตริย์ อันถือเป็น
ประเพณีและวัฒนธรรม
อันดีงามของสังคมไทย และ
เพื่อความเป็นสิริมงคลในการ
ประกอบพิธีที่ไม่ใช่เกี่ยวกับ
นานาชาติและการประชุม
ปกติ ของคณะกรรมการ
นิคมตั้งธงชาติ โต๊ะหมู่ และ
พระบรมฉายาลักษณ์หรือ
พระบรมสาทิสลักษณ์ ของ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อให้ครบ ๓ สถาบัน คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นการ
แสดงความเคารพต่อสถาบันทั้ง ๓ ของสังคมไทย อันเป็นสิ่งที่ตั้งงามและมีการปฏิบัติ สืบสานต่อเนื่องกันมา
จนเป็นประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย ที่ได้ร่วมกันอนุรักษ์ ด้วยความภาคภูมิใจในภูมิปัญญา
แนวคิดที่มีต่อสถาบันของบรรพบุรุษ ซึ่งมีหลักการในการตั้ง โต๊ะหมู่บูชาในพิธีประชุมหรือสัมมนา ดังนี้

การตั้งโต๊ะหมู่บูชาหน้าศพ การจัดโต๊ะหมู่ลักษณะนี้ไม่มีรูปแบบการจัดที่แน่นอน เพียงแต่
จัดเพื่อประดับดอกไม้ให้ดูสวยงาม ส่วนการบูชาจะใช้เครื่องทองน้อยหรือกระถางธูป เชิงเทียนก็ได้ตามแต่
จะจัดหาได้โดยสะดวกไม่เดือดร้อน หากเป็นศพที่อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ หรือการจัดงานที่เป็น
ทางการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานของพระสงฆ์นิยมตั้งเครื่องทองน้อย ๒ ชุด สำหรับบูชาศพชุดหนึ่ง และ
สำหรับจุดเทียนศพเพื่อบูชาธรรมอีกชุดหนึ่ง ใช้โต๊ะหมู่ ๒ ตัว สูงต่ำ ลดหลั่นกันลงมา ตัวสูงวางด้านในใช้
วางเครื่องทองน้อยสำหรับศพบูชาธรรม ตัวต่ำอยู่ด้านนอก สำหรับเจ้าภาพจุดเพื่อสักการะศพ การตั้ง
เครื่องทองน้อยนั้นมีข้อสังเกต คือ จะบูชาสิ่งใด ให้หัน ดอกไม้ไปทางนั้น ส่วนการจัดโต๊ะหมู่บูชาอัฐิ
รูปภาพ ป้ายชื่อ รูปหล่อ ในการทำบุญอุทิศ ให้จัดลักษณะเดียวกัน

อนึ่ง ในงานศพทั่วไป ที่บูชาหมักมี ๒ ประเภท คือ

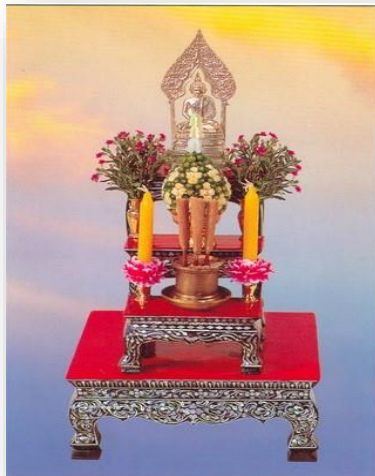
๑. ที่บูชาสาธารณะ
๒. ที่บูชาในพิธีการ

ประเภทที่ ๑ สำหรับบุคคลทั่วไปไปจุดบูชาศพนิยมใช้กระถางรูปขนาดใหญ่ จุดบูชา ได้ตลอดเวลา ปัจจุบันในส่วนกลางศาลาสวดอภิธรรมศพจะเป็นห้องปรับอากาศ ดังนั้น จึงไม่ อนุญาตให้จุดธูปเทียนบูชาสาธารณะในศาลา เพียงแต่เข้าไปสักการะหรือกราบศพโดยไม่ต้อง จุดธูปเทียน แต่ถ้าเจ้าภาพต้องการให้มีจะจัดตั้งไว้ภายนอกศาลา

ประเภทที่ ๒ ประธานพิธีหรือเจ้าภาพจุดบูชาหรือสักการะศพ หลังจากประธานจุด เทียนบูชาพระธรรม เบื้องหน้าพระสงฆ์ พระอภิธรรม

ประเภทของโต๊ะหมู่บูชา^๘

โต๊ะหมู่บูชาพระหมู่ ๓ (ประยุกต์) ใช้สำหรับบูชาพระที่บ้าน ที่ทำงานโดยนำโต๊ะแถวกลาง ๓ ตัว ของหมู่ ๔ มาประกอบใหม่ ประดิษฐานพระพุทธรูปที่ตัวบนสุดและพานดอกไม้แจกัณฐ์ที่โต๊ะตัวที่ ๒ กระจกวางรูปเชิงเทียนที่โต๊ะตัวล่างสุด

^๘ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, การจัดโต๊ะหมู่บูชา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕.

โต๊ะหมู่บูชาพระหมู่ ๔ ใช้สำหรับพิธีทำบุญที่บ้าน ที่ทำงาน ที่ไม่เป็นพิธีการมากนัก นำโต๊ะมาประกอบชุดใหม่เพียง ๔ ตัว ประดิษฐานพระพุทธรูปที่ตัวบนสุด วางพานพุ่มดอกไม้ที่โต๊ะด้านข้าง ๒ ตัว ส่วนโต๊ะตัวล่างสุด ด้านหน้าวางพานพุ่ม และเชิงเทียน ส่วนกระถางธูปวางที่โต๊ะตัวรองล่างสุด

โต๊ะหมู่บูชาพระหมู่ ๕ ใช้สำหรับพิธีทำบุญที่บ้าน ที่ทำงาน ที่ไม่เป็นพิธีการมากนัก ประดิษฐานพระพุทธรูปที่โต๊ะตัวบนสุด วางพานดอกไม้ที่โต๊ะกลางล่างและด้านข้าง ๒ ตัว ส่วนตัวล่างสุดเป็นโต๊ะยาวตลอด วางกระถางธูป เชิงเทียน และพานพุ่ม ทั้ง ๒ ข้าง

โต๊ะหมู่บูชาพระหมู่ ๗ ใช้สำหรับจัดเป็นพระประธาน ในศาสนพิธีสงฆ์ ที่เป็นทางการ เช่น พระอุโบสถศาลาการเปรียญ วิหาร ประดิษฐานพระพุทธรูปที่โต๊ะตัวบนสุด วางพานพุ่มดอกไม้ที่โต๊ะตัวรองตรงกลาง และทั้ง ๒ ข้าง วางแจกันดอกไม้ที่โต๊ะตัวบนสุดด้านข้างอีก ๑ คู่ ตัวล่างสุดด้านหน้าวางกระถางธูป เชิงเทียน ตกแต่งด้วยเชิงเทียน ที่มุมโต๊ะทุกตัวที่วางพานพุ่ม

โต๊ะหมู่บูชาพระหมู่ ๗ (เต็มรูป)

โต๊ะหมู่บูชาพระหมู่ ๙ ใช้สำหรับจัดเป็นพระประธาน ในศาสนพิธีสงฆ์ ที่เป็นพิธีการใหญ่ เช่น พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ วิหาร ประดิษฐานพระพุทธรูปที่โต๊ะตัวบนสุด วางพานพุ่มดอกไม้ที่โต๊ะตัวรองด้านข้างๆ ละ ๓ พุ่ม และตัวรองตรงกลางอีก ๑ พาน วางแจกันดอกไม้ที่มุมโต๊ะตัวบน หลังพานพุ่มข้างละ ๒ แจกัน ส่วนตัวล่างสุดวางกระถางรูป เชิงเทียน ประดับเชิงเทียนที่มุมโต๊ะ ทุกตัววางพานพุ่มดอกไม้

โต๊ะหมู่บูชาพระหมู่ ๙ (เต็มรูป)

โต๊ะหมู่บูชาพระหมู่ ๑๓

โต๊ะหมู่บูชาพระหมู่ ๑๓ (เต็มรูป)

การตั้งพัทธศมณศักดิ์และพัทธรอง

การจัดที่ตั้งพัทธศมณศักดิ์และพัทธรอง ให้ตั้งไว้ถัดลงมาจากโต๊ะหมู่บูชา ก่อนพระสงฆ์ เนื่องจากพัทธศมณศักดิ์เป็นการแสดงถึงฐานันดรของพระสงฆ์รูปนั้น ๆ ซึ่งการตั้งพัทธรองหรือ ตาลปัตรก็พึงตั้งในลักษณะเดียวกับการตั้งพัทธศมณศักดิ์ เพื่อความเข้าใจง่ายขึ้นให้พึงจำว่า พัทธศมณศักดิ์หรือพัทธรองให้ตั้งถัดจากโต๊ะหมู่บูชา

การวางสายสิญจน์

การวางสายสิญจน์ให้เวียนขวาตามเข็มนาฬิกา ลงด้านหลังพระพุทธรูปแล้ว ให้วางที่ฐานพระพุทธรูปหรือขอบโต๊ะหมู่ตัวที่ประดิษฐานพระพุทธรูปโดยเวียนขวา ๓ รอบ ให้เหลือกลุ่ม สายสิญจน์สำหรับพระสงฆ์ถือใส่พานวางไว้ด้านข้างประธานสงฆ์ ควรวางพานรองสายสิญจน์ไว้ท้าย อาสน์สงฆ์ด้วย สำหรับในงานพระราชพิธี พระราชกุศล หรืองานเสด็จพระราชดำเนิน ให้วางที่ ขอบโต๊ะหมู่ตัวที่ประดิษฐานพระพุทธรูปแล้วผูกยึดที่หลักพัทธศมณศักดิ์หรือพัทธรอง เหลือกลุ่ม สายสิญจน์สำหรับพระสงฆ์ถือใส่พานวางไว้ด้านขวาหรือด้านซ้ายมือประธานสงฆ์

การเดินสายโยงหรือแถบทอง

การเดินสายโยงหรือแถบทองหรือสายโยง เป็นสิ่งที่โยงมาจากศพ อัฐิ ภาพถ่าย ป้ายอุทิศให้เดินชิดฝาผนัง ถ้าเดินผ่านโต๊ะหมู่บูชา ให้ผ่านด้านหลังโต๊ะหมู่บูชา และให้เดินต่ำกว่า พระพุทธรูป ควรระวังไม่ให้สายโยงหรือแถบทองนั้นเกาะหรือเกี่ยวกับโต๊ะหมู่บูชา ควรเดินให้ชิด ไปทางประธานสงฆ์แล้วเชื่อมต่อที่พานงูษาโยง ซึ่งตั้งอยู่ด้านข้างประธานสงฆ์ งูษาโยงนั้น ศาสนพิธีกรควรวัดความยาว เมื่อลาด

ตั้งแต่ต้นอาสนสงฆ์ถึงพระสงฆ์รูปสุดท้ายให้พอดี ทำเครื่องหมายไว้ว่าจะยกภูเขาโยงลงมาจากพานเพื่อตั้งไว้ ณ เบื้องหน้าประธานสงฆ์ให้พอดีกับ การทอดผ้าบังสุกุล

การตั้งครอบหรือภาชนะทำน้ำพระพุทธรณ์

ภาชนะใส่น้ำสำหรับทำน้ำพระพุทธรณ์ ปัจจุบันนิยมใช้ครอบสำริดทองแดงหรือทองเหลือง หากไม่สามารถใช้บาตรหรือขันแทนได้ ภายในใส่น้ำสะอาด และติดเทียนบริเวณฝาครอบ สำหรับประธานจุดเพื่อถวายประธานสงฆ์ทำน้ำพระพุทธรณ์ไว้ให้เรียบร้อย เมื่อประธานสงฆ์เข้านั่ง ประจำอาสนสงฆ์เรียบร้อยแล้ว จึงนำครอบน้ำมนต์หรือภาชนะใส่น้ำวางไว้เบื้องหน้าประธานสงฆ์ สำหรับเทียนทำน้ำพระพุทธรณ์ ควรใช้เทียนขี้ผึ้งแท้ นิยมใช้เทียนขนาดน้ำหนัก ๑ บาท หรือจะหย่อนหรือเกินบ้างตามความเหมาะสม

การจัดเครื่องรับรองพระสงฆ์

ตามประเพณีนิยมจะต้องมีการจัดเครื่องรับรองพระสงฆ์ และแขกผู้มีมาร่วมงาน แต่ในที่นี้ จะขอกล่าวเฉพาะในส่วนที่ต้องเตรียมเครื่องรับรองสำหรับพระสงฆ์ ซึ่งประกอบด้วยเครื่องรับรองหลัก ดังนี้ น้ำร้อน น้ำเย็น ภาชนะใส่น้ำดื่มไว้ถวายพระสงฆ์ สิ่งขาดไม่ได้อีกอย่างหนึ่ง คือ กระโถน ซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากพระสงฆ์เมื่อนั่งในพิธีกรรม ไม่สามารถลุกเพื่อจะนำสิ่ง ที่ไม่ใช่แล้วไปทิ้งที่อื่นได้ สำหรับการจัดตั้งเครื่องรับรองพระสงฆ์นั้น ให้ตั้งกระโถน น้ำร้อน น้ำเย็น โดยตั้งกระโถนเป็นหลักไว้ด้านใน ระวังอย่าให้ล้าไปด้านหลังหรือออกมาด้านนอกมากนัก ให้พระสงฆ์ หยิบใช้ได้สะดวก และควรตั้งให้เป็นแนวตรงกันทั้งด้านขวา ด้านยาว เมื่อพระสงฆ์เข้านั่งที่ประจำ ยังอาสนสงฆ์เรียบร้อยแล้ว ให้ประเคนน้ำร้อน น้ำเย็นให้เรียบร้อย

เครื่องไทยธรรมสำหรับถวายพระสงฆ์

เมื่อพระสงฆ์ได้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพมักจะมีการถวาย เครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์ ดังนั้น ควรจัดเตรียมเครื่องไทยธรรมไว้ด้านท้ายอาสน์สงฆ์ เมื่อ พระสงฆ์ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และฉันภัตตาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้นำเครื่องไทยธรรม มาวางไว้เบื้องหน้าพระสงฆ์ในพิธีทุกรูป แล้วเชิญประธานหรือเจ้าภาพประเคนพระสงฆ์

ภาชนะสำหรับกรวดน้ำ

การกรวดน้ำเป็นการอุทิศแผ่ส่วนบุญกุศลที่ตนได้บำเพ็ญ ส่งไปให้แก่บุรพชนตลอดจน สรรพสัตว์ทั้งปวง เป็นการอธิษฐานใจในสิ่งที่ประสงค์ให้สำเร็จตามความปรารถนา ผู้เป็นศาสนพิธีกร จะต้องตรวจสอบภาชนะใส่น้ำกรวดให้เรียบร้อย แล้วจัดตั้งไว้ท้ายอาสน์สงฆ์เช่นเดียวกับ เครื่องไทยธรรม

เชิงเทียนและเทียนขบวน

เป็นอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เป็นประธานในพิธี หรือเจ้าภาพ ในการจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ผู้เป็นศาสนพิธีกรจะต้องจัดเตรียมให้เรียบร้อย ดูการติดเทียนกับเชิงเทียนให้แน่น เพราะอาจหลุดจากเชิงเทียนได้ จัดเตรียมไว้ท้ายอาสน์สงฆ์ เมื่อถึงเวลางานศาสนพิธีกร

จะได้จุดแล้วนำไปมอบให้ประธานหรือเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

การทำเชืชนวนรูป เทียน

การทำเชืชนวนรูป เทียน เพื่อต้องการให้สิ่งที่จุดบูชาขึ้นติดไฟง่าย ดังนั้น เมื่อประธานจะจุดบูชาสิ่งใด ศาสนพิธีกรควรเตรียมหาเชืชนวนรูป เทียน หรือสิ่งที่จุดให้เรียบร้อยก่อนถึงเวลาพิธีตามกำหนดการประมาณไม่เกิน ๑ ชั่วโมง หากเตรียมไว้นานเกินไปจะทำให้จุดติดช้า

วิธีทำเชืชนวน

- ๑) เตรียมขดแก้ว ฝาโลหะขนาดพอสมควร ล้างเช็ดให้แห้ง และสะอาด
- ๒) นำเศษเทียนขี้ผึ้งแท่งที่เหลือจากใช้ในพิธีต่าง ๆ แล้ว ตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่ไว้ในขด
- ๓) นำน้ำมันเบนซินใส่ลงไปในขดให้ท่วมเทียน ปิดฝาทิ้งไว้ประมาณ ๑ คืน
- ๔) คนให้เทียนกับน้ำมันผสมเป็นเนื้อเดียวกัน ไม่ควรให้เหลวหรือข้นเกินไป
- ๕) ปิดฝาเก็บไว้ เมื่อต้องการนำมาใช้ ให้นำปลายธูปขุดลงไปในขดเชืชนวน หลังจากนั้น พันด้วยสำลี และขุดลงไปในขดเชือีก ๑ ครั้ง นำมาแต่งให้สวยงาม และหาตรงบริเวณไส้เทียนที่ประธานจะจุดให้เรียบร้อย ถ้าหากเชื้อแห้ง หรือเชื้อมีลักษณะแข็ง ให้เติมน้ำมันเบนซินลงไป หรือนำขดเชืชนวนไปวางไว้ในที่ที่มีอากาศร้อน

๖.๓ การปฏิบัติงานศาสนพิธี^๙

เมื่อถึงเวลาจะเริ่มปฏิบัติพิธี ศาสนพิธีกรควรแบ่งหน้าที่ปฏิบัติงานของแต่ละคน ให้เรียบร้อย ใครมีหน้าที่ทำอะไร ผู้ที่ได้รับมอบหน้าที่จะต้องรับผิดชอบหน้าที่ให้เรียบร้อยจนกว่า จะเสร็จพิธี ถ้าหากมีปัญหาหรือมีเหตุที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบได้ จะต้องแจ้งให้ ผู้ร่วมปฏิบัติทราบ หรือมอบให้ผู้อื่นปฏิบัติแทน เช่น การเชิญเทียนชนวน

การเชิญพัทธรองถวายพระสงฆ์ การจุดธูปเทียนบูชา การอาราธนาศีล การอาราธนา พระปริตร และการอาราธนาธรรม เป็นต้น การเชิญเทียนชนวน เทียนชนวน คือ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับประธานพิธีใช้ในการจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย หรือจุดในกรณีอื่น ๆ ศาสนพิธีกรผู้ปฏิบัติหน้าที่เชิญเทียนชนวนควรปฏิบัติ ดังนี้

- ๑) ถือเชิงเทียนชนวนด้วยมือขวา ใช้ฝ่ามือรองรับใต้ฐานเชิงเทียนชนวน ใช้นิ้วหัวแม่มือ จับด้านบนฐานเชิงเทียนชนวน มือซ้ายถือไฟแช็กพร้อมจุด ยืนรออยู่ท้ายอาสน์สงฆ์
- ๒) เริ่มพิธี ศาสนพิธีกรจุดเทียนชนวนที่บริเวณท้ายสงฆ์ แล้วเดินเข้าไปพอประมาณ เพื่อให้ผู้เป็นประธานเห็น

^๙ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการปฏิบัติศาสนพิธี, หน้า ๖๒.

๓) แสดงความเคารพประธานพิธี (โค้งคำนับ) เมื่อประธานพิธีลุกเดินไปที่หน้าโต๊ะหมู่บูชา หรือที่ซึ่งต้องจุดธูปเทียน ศาสนพิธีกรจึงเดินไปถึงที่ประธานจะจุด ส่งเทียนชนวนทางด้านขวามือ ของประธานพิธี (ถ้าสถานที่บังคับก็สามารถส่งทางด้านซ้ายมือของประธานพิธีได้ ไม่จำเป็นต้อง แทรกตัวเข้าไปเพื่อส่งทางด้านขวามือของประธานพิธี) โดยนั่งคุกเข่าส่งเทียนชนวนให้ประธานพิธี แล้ววางมือให้เรียบร้อย ไม่ต้องประนมมือ แต่ให้เตรียมพร้อมที่จะรับเทียนชนวนคืนหลังจาก ประธานพิธีจุดเรียบร้อยแล้ว

ในกรณีที่ประธานพิธีเข้ามายังบริเวณพิธีและเดินเข้าไปยังโต๊ะหมู่บูชาหรือสถานที่ จุดบูชาสักการะที่เดียว ศาสนพิธีกรจึงจุดเทียนชนวนแล้วเชิญตามประธานเยื้องไปทางขวามือ ประธาน เมื่อถึงสถานที่จุด ให้ศาสนพิธีกรนั่งคุกเข่าแล้วส่งเทียนชนวนให้ประธานพิธีทางด้านขวามือ ของประธาน

๔) เมื่อประธานพิธีจุดธูปเทียนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ส่งเทียนชนวนคืน ศาสนพิธีกรจึงรับ เทียนชนวนคืนด้วยมือขวา โดยการหงายฝ่ามือขวารองรับได้ฐานเทียนชนวน แล้วใช้หัวแม่มือจับ ด้านบน ถอยออกมาได้ระยะพอสมควร แสดงความเคารพประธาน แล้วเดินถอยออกไปทางซ้าย อาสน์สงฆ์ทันที

๕) เมื่อถึงบริเวณท้ายอาสน์สงฆ์จึงดับเทียนชนวน ไม่ควรใช้วิธีเป่าหรือใช้มือโบกหรือ สะบัดเพื่อดับเทียน แต่ให้ใช้วิธีท้าวสดุ เช่น ใบไม้ หรือวัสดุอื่น โดยวิธีจับหรือรูดใส่เทียนให้ดับ

อนึ่ง สำหรับการส่งเทียนชนวนให้ประธานจุดเทียนน้ำมันดักก็พึงกระทำในลักษณะ เดียวกัน ต่างกันแต่เพียงว่า เมื่อประธานพิธีจุดเทียนทำน้ำพระพุทธรูปเสร็จเรียบร้อยแล้ว ศาสนพิธีกรจึงเรียนให้ประธานพิธีประเคนภาชนะทำน้ำพระพุทธรูปด้วย และเมื่อถอยออกมา แล้วต้องรูดจนกว่าพระสงฆ์จะทำน้ำพระพุทธรูปเสร็จ แต่ถ้าหากเทียนทำน้ำพระพุทธรูปดับก่อนที่พระสงฆ์จะทำน้ำพระพุทธรูปเสร็จ ศาสนพิธีกรจึงจุดเทียนชนวนเข้าไปจุดเทียน น้ำพระพุทธรูปเอง โดยไม่ต้องเชิญประธานพิธีเข้าไปจุดอีก

การเชิญพัตรรองถวายพระสงฆ์ ในงานพิธีบางพิธีมีการจัดทำพัตรรองหรือตาลปัตร ที่ระลึกถวายแด่พระสงฆ์ นิยมจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยก่อน แล้วเชิญประธานพิธีถวายพัตรรอง ด้วยเหตุผลว่า การที่จะกระทำพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาควรบูชาพระรัตนตรัยก่อนการถวาย สิ่งหนึ่งสิ่งใด ดังนั้น ศาสนพิธีกรควรจัดเตรียมพัตรรองเพื่อถวายพระสงฆ์ โดยการจัดเรียงพัตรรอง วางบนตะลุ่มหรือพานหรือ โตก โดยให้ใบพัดแยกกัน ด้ามพัดทับสลับกันไป เวลาจะถวายให้ใช้ศาสนพิธีกร ๒ คน คนหนึ่งเชิญพัตรรองเล่มหนึ่งเข้าไปทำความเคารพประธานพิธี (โดยการโค้งคำนับ) เพื่อเข้าไปถวายพัตรรองแด่พระสงฆ์ และอีกคนหนึ่งเชิญตะลุ่มหรือพานพัตรรอง เดินตามผู้เชิญ พัทรองเพื่อให้ผู้เชิญพัตรรองหยิบพัตรรองส่งให้ประธานพิธีถวายพระสงฆ์ทีละด้ามตามลำดับ ตั้งแต่ประธานสงฆ์จนถึงพระสงฆ์รูปสุดท้าย เมื่อส่งพัตรรองให้ประธานถวายพระสงฆ์ครบแล้ว ให้ทำความเคารพประธานพิธีพร้อมกันแล้วถอยออกไป

การเชิญเทียนชนวน

การส่งเทียนชนวน

การอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร และอาราธนาธรรม การอาราธนา คือ การนิมนต์ให้พระสงฆ์ประกอบพิธีต่าง ๆ ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ให้ศีล เจริญพระพุทธมนต์ หรือสวดพระพุทธมนต์ หรือแสดงพระธรรมเทศนา ในการอาราธนาแต่ละ พิธีกรรม ศาสนพิธีกรผู้ทำหน้าที่อาราธนาจะต้องศึกษาและมีความรู้ในแต่ละพิธีว่า ลำดับหรือ ขั้นตอนไหน อาราธนาให้พระสงฆ์ทำอะไรตามวัตถุประสงค์ของการบำเพ็ญกุศลของพิธีนั้น ๆ

๑) งานพิธีที่ไม่มีการเจริญพระพุทธมนต์หรือสวดพระพุทธมนต์ มีแต่เพียงการเจริญ ชัยมงคลคาถา หรือการถวายทานต่าง ๆ เมื่อประธานพิธีจัดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยและกลับไป นั่งที่นั่งเรียบร้อยแล้ว ฟังเดินเข้าไปประมาณพระสงฆ์รูปที่ ๕ หรือ ๖ จากท้ายสงฆ์ ยืนตรง หันหน้าไปทางประธาน ทำความเคารพ (ถ้าประธานเป็นพระสงฆ์ ฟังประนมมือไหว้ ประธาน เป็นฆราวาส ฟังโค้งคำนับ) แล้วหันหน้าไปทางประธานสงฆ์ในพิธีโดยยืนอยู่ที่เดิม น้อมไหว้แล้ว ยืนตัวตรง ประนมมือระหว่างอก กล่าวคำอาราธนาศีล ไม่ควรเสียงดังหรือเบาเกินไป เมื่อกล่าวคำ อาราธนาจบแล้ว ให้นิมนต์รับศีล เมื่อประธานสงฆ์ในพิธีให้ศีล ฟังรับศีลโดยว่าตามไปทีละข้อ ๆ ตามลำดับจนถึงข้อสุดท้าย จากนั้นประนมมือฟังประธานสงฆ์สรุบท้ายศีลเรียบร้อยแล้ว ฟังน้อมไหว้ จากนั้นหันไปทำความเคารพประธานพิธีแล้วถอยออกไปทางท้ายอาสน์สงฆ์ สำหรับงานพิธีหลวง หรืองานพิธีที่เสด็จพระราชดำเนินในสถานที่ต่าง ๆ เมื่ออาราธนาแล้ว

ไม่ต้องเปล่งเสียงรับศีล ตามประธานสงฆ์ พึงยืนสงบโดยรับศีลในใจ จนประธานสงฆ์ถวายศีลจบ จึงหันไปทำความเคารพ องค์ประธานพิธี แล้วถอยออกไปทางท้ายอาสน์สงฆ์ เพื่อเตรียมพร้อมในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง ต่อไป

๒) งานพิธีที่มีการเจริญหรือสวดพระพุทธรูปอย่างเดียว ศาสนพิธีกรจะต้องอาราธนาศีล และอาราธนาพระปริตร การอาราธนาศีลและอาราธนาพระปริตรพึงปฏิบัติเหมือนข้อ ๑ คือ เมื่อทำความเคารพประธานพิธีแล้ว หันไปประนมมือน้อมไหว้ประธานสงฆ์ในพิธี กล่าวคำอาราธนาศีล ประธานสงฆ์กล่าวสรุปศีลจบ ศาสนพิธีกรน้อมไหว้ แล้วกล่าวคำอาราธนาพระปริตร เมื่อกล่าวคำ อาราธนาพระปริตรจบ น้อมไหว้ไปทางประธานสงฆ์ในพิธี หันไปทำความเคารพประธานพิธี แล้ว ถอยออกไปทางท้ายอาสน์สงฆ์ และคอยปฏิบัติงานในขั้นตอนต่อไป

๓) งานพิธีที่มีการเจริญพระพุทธรูปหรือสวดพระพุทธรูป ที่มีการแสดงพระธรรม เทศนา รวมอยู่ในพิธีนั้นและต่อเนื่องกัน ศาสนพิธีกรพึงปฏิบัติโดยอาราธนาพระปริตรให้พระสงฆ์ สวดพระพุทธรูปหรือเจริญพระพุทธรูปก่อน เมื่อพระสงฆ์สวดพระพุทธรูปหรือเจริญพระพุทธรูป จบแล้ว ก่อนเริ่มพิธีแสดงพระธรรมเทศนา ประธานจุดเทียนส่องธรรม และเครื่องทองน้อย บูชาธรรม ศาสนพิธีกรพึงนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นนั่งยังธรรมาสน์เทศน์แล้ว ศาสนพิธีกรจึงอาราธนาศีล และอาราธนาธรรม ตามลำดับ

เมื่อพระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาจบ ศาสนพิธีกรพึงเข้าไปรับพัดรองและคัมภีร์เทศน์ออกมาทางท้ายอาสน์สงฆ์ และควรจัดผู้ช่วยศาสนาพิธีกรเข้าไปดูแลพระสงฆ์ลงจากธรรมมาสด้วย

อนึ่ง ถ้าพิธีแสดงพระธรรมเทศนาจัดก่อนพิธีเจริญหรือสวดพระพุทธรูป ศาสนพิธีกร พึงอาราธนาศีล รับศีล จบแล้ว จึงอาราธนาธรรม ตามลำดับ และต้องเผด็จพระสงฆ์องค์แสดง พระธรรมเทศนาให้ทราบว่า ในกรณีนี้ ให้อนุโมทนา (ยถา วาริ วาหา....) บนธรรมาสน์ ดังนั้น ศาสนพิธีกรจึงต้องเชิญที่กรวดน้ำไปให้ประธานในช่วงนี้ และเมื่อถึงเวลาพระสงฆ์เจริญ พระพุทธรูปหรือสวดพระพุทธรูป จึงอาราธนาพระปริตรต่อไป โดยไม่ต้องอาราธนาศีลอีก

๔) งานพิธีที่มีการแสดงพระธรรมเทศนาอย่างเดียว หรืองานมีหลายพิธี แต่จัดคนละ เวลา พึงถือว่าเป็นคนละงาน คนละตอน การอาราธนาหรือการจุดธูปเทียนบูชา พึงกระทำโดยแยก ปฏิบัติเป็นคนละตอน

การอาราธนาในพิธีแสดงพระธรรมเทศนา มีข้อปลีกย่อยอีก คือ งานใดที่ประธานพิธีก็ดี ศพก็ดี อัฐิกก็ดี หรือผู้ล่วงลับ ที่เป็นพระสงฆ์ เมื่อศาสนาพิธีกรอาราธนาศีล และรับศีลจบแล้ว รอให้ ประธานและ/หรือเจ้าภาพจุดเครื่องทองน้อยบูชาธรรม และประธานหรือเจ้าภาพจุดเครื่องทองน้อย หน้าศพ หรืออัฐิ เพื่อบูชาธรรมแทนอัฐิหรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้วก่อน จึงอาราธนาธรรมต่อไป

การจัดเตรียมอาหารและจัดปัจจัยเครื่องไทยธรรม ในงานพิธีที่นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญ หรือสวดพระพุทธรูป และมีการถวายอาหาร ศาสนพิธีกรควรประสานเตรียมการเรื่องอาหาร ถวายพระสงฆ์ ให้เรียบร้อยก่อนพระสงฆ์จะเจริญหรือสวดพระพุทธรูปจบ เมื่อพระสงฆ์สวดบท ถวายพรพระ (พาหุงฯ)

ศาสนพิธีกรพึงจัดผู้ช่วยหรือเจ้าหน้าที่ยกอาหารมาตั้งไว้เบื้องหน้าพระสงฆ์ พร้อมทั้งน้ำดื่ม และจัดโต๊ะสำหรับตั้งอาหารบูชาพระพุทธให้เรียบร้อย เมื่อพระสงฆ์เจริญหรือสวด พระพุทธรูปมณฑปแล้ว ศาสนพิธีกรพึงทำความเคารพและเชิญประธานพิธีและผู้มีเกียรติประเคน ภัตตาหารแด่พระสงฆ์ หากประธานพิธีเป็นพระสงฆ์ ศาสนพิธีกรต้องยกอาหารประเคนประธานพิธี เพื่อถวายพระสงฆ์ด้วย

การจัดเตรียมและยกอาหารนี้ หากพระสงฆ์ฉันภัตตาหารรวมกันเป็นวงหรือเป็นโต๊ะ ต้องรอให้พระสงฆ์เจริญหรือสวดพระพุทธรูปมณฑปแล้ว และนั่งเป็นวงหรือนั่งประจำที่โต๊ะก่อน แล้วจึงยกอาหารมาให้ประธานหรือเจ้าภาพประเคนพระสงฆ์

เมื่อศาสนพิธีกรสังเกตเห็นว่า พระสงฆ์ฉันภัตตาหารควาเรียบร้อยครบทุกรูปแล้ว พึงยกภัตตาหารควาออกพร้อม ๆ กัน และยกภัตตาหารหวานเข้าไปตั้งครบทุกรูปแล้ว เชิญประธานและ ผู้มีเกียรติมาประเคนภัตตาหารหวานพร้อมกันอีกครั้งหนึ่ง แต่ในบางกรณีประธานและผู้มีเกียรติ ต้องทำกิจอย่างอื่น ไม่สามารถมาถวายภัตตาหารหวานได้ ศาสนพิธีกรพึงถวายเอง เพื่อพระสงฆ์ จะได้ไม่ต้องรอ ในระหว่างที่พระสงฆ์ฉันภัตตาหารศาสนพิธีกรพึงทำหน้าที่ปฏิบัติพระสงฆ์ สำรวจดูว่า พระสงฆ์ต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพิ่มเติมหรือไม่ เช่น อาหาร น้ำดื่ม กระดาษเช็ดมือ เป็นต้น จะได้จัดหาถวายเพิ่มเติม มารยาทอย่างหนึ่งที่ศาสนพิธีกรต้องพึงระวัง คือ ก่อนจะยก ภัตตาหารควาหรือหวานเข้า-ออก ต้องรอให้พระสงฆ์ฉันเสร็จครบทุกรูปก่อน (ซึ่งตามธรรมเนียม หรือประเพณีปฏิบัติของศาสนพิธีกรที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาให้ใช้วิธีสังเกตประธานสงฆ์ในพิธีเป็นหลัก เนื่องจากธรรมเนียมของพระสงฆ์ให้พระสงฆ์ผู้มีอาวุโสหน่อยสังเกตพระสงฆ์ผู้มีอาวุโสมากกว่า และ ให้พระสงฆ์ผู้มีอาวุโสมากกว่าเอื้อเฟื้อแก่พระสงฆ์ผู้มีอาวุโสน้อยกว่า ด้วยการฉันภัตตาหาร คอยพระสงฆ์รูปอื่น ๆ เมื่อประธานสงฆ์เห็นว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่ฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว จะแสดงอาการ ให้ศาสนพิธีกรหรือผู้ทำหน้าที่ปฏิบัติพระสงฆ์ได้ทราบ ด้วยอาการรวบซ้อนหรือปิดฝาสำหรับภัตตาหาร ให้ผู้ปฏิบัติเห็น) เนื่องจากหากยกภัตตาหารเข้า-ออกในขณะที่พระสงฆ์บางรูปยังฉันไม่เสร็จ จะเป็นเสมือนการเร่งพระสงฆ์ ซึ่งถือเป็นการเสียมารยาทของศาสนพิธีกรในการปฏิบัติพระสงฆ์

จุดปัจจัยเครื่องไทยธรรม จะต้องจัดเตรียมวางไว้ที่โต๊ะด้านท้ายอาสน์สงฆ์ก่อนเริ่มพิธีเสมอ เมื่อยกสำหรับภัตตาหารออกหมดแล้ว ศาสนพิธีกรพึงทำความสะอาดอาสน์สงฆ์ ซึ่งอาจเปื้อน หรือเปียกน้ำเสร็จแล้วยกเครื่องไทยธรรมมาวางเรียงไว้ให้สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อยเบื้องหน้า พระสงฆ์ หากมีแจกันดอกไม้ กาดอกไม้ พวงมาลัย ให้วางเป็นอันดับแรกแล้วจึงวางสิ่งอื่น ๆ ต่อไป (การวางให้วางหันดอกไม้เข้าหาพระสงฆ์เนื่องจากการถวายเครื่องไทยธรรมด้วยความเคารพ ถ้าประธานพิธีเป็นพระสงฆ์ผู้ใหญ่ให้หันดอกไม้มาทางประธานพิธี) เมื่อวางจุดปัจจัยไทยธรรม เสร็จเรียบร้อยแล้ว เชิญประธานพิธีและผู้มีเกียรติมาประเคนจุดปัจจัยไทยธรรม โดยการประเคน ดอกไม้ก่อนแล้วประเคนสิ่งอื่นเป็นลำดับไป

อนึ่ง เป็นธรรมเนียมที่เจ้าภาพจะถวายปัจจัยในการบำเพ็ญกุศลด้วย ศาสนพิธีกร พึงเตรียมใบปวารณาเขียนจำนวนเงินและชื่อเจ้าภาพ จัดใส่ซองให้เรียบร้อย และรวมถวายในเวลา ที่ถวายเครื่องไทยธรรมนี้ด้วย ส่วนปัจจัยหรือเงินที่จะถวาย พึงมอบให้ไวยาวัจกรรับไป

การประเคน การประเคนพระสงฆ์ จะเป็นชายหรือหญิงไม่มีห้าม แต่ต้องทำให้ถูก ลักษณะของการประเคน คือ

๑) สิ่งของที่ประเคนนั้น ต้องไม่ใหญ่หรือหนักเกินไป เป็นสิ่งของที่คนปกติคนเดียวยกไหว โดยต้องยกสิ่งของนั้นให้ขึ้นพ้นจากพื้นที่ยกของนั้นตั้งอยู่

๒) ผู้ประเคนต้องเข้ามาในหัตถบาตร คือ อยู่ห่างจากพระภิกษุผู้รับประเคนไม่เกิน

๑ ศอก หรือพื้งนำของประเคนเข้าไปให้ใกล้พระผู้รับประเคนประมาณ ๑ ศอก จะนั่งหรือยืน แล้วแต่สถานที่ที่พระภิกษุนั้นอำนวย

๓) ผู้ประเคนน้อมสิ่งของนั้นเข้ามาถวายด้วยกิริยาอาการแสดงความเคารพ

๔) กิริยาอาการที่น้อมสิ่งของเข้ามาถวายนั้น จะส่งถวายด้วยมือก็ได้ หรือจะตักส่งถวายด้วยของเนื่องด้วยกาย เช่น ใช้ทัพพีตักถวายก็ได้

๕) พระภิกษุผู้รับประเคน จะรับด้วยมือก็ได้ จะเอาผ้าทอดรับก็ได้ หรือจะเอาภาชนะรับ เช่น เอาบาตรหรือจานรับสิ่งของที่เขตักถวายก็ได้

ผู้ประเคน ต้องเข้าไปอยู่ในที่ใกล้ระยะดังกล่าว แล้วยกสิ่งของให้พ้นขึ้นจากพื้น แล้วน้อม ถวายสิ่งของที่ต้องประเคน คือ สิ่งที่จะพึงบริโภค เช่น อาหาร น้ำร้อน น้ำเย็น เป็นต้น เมื่อประเคน แล้วอย่าไปจับต้องหรือเลื่อนหากจะมีการเคลื่อนสิ่งหนึ่งสิ่งใดพระสงฆ์จะเป็นผู้เลื่อนเอง เนื่องจาก เมื่อจับต้องแล้วจะต้องประเคนใหม่ ถ้าสิ่งของนั้นไม่ใช่สิ่งของที่ใช้บริโภคก็ไม่ต้องประเคน

การเชิญที่กรวดน้ำ เป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่งของผู้ทำบุญหรือบำเพ็ญกุศล เมื่อพิธีการ ต่าง ๆ ดำเนินการไปจนถึงขั้นตอนสุดท้าย จะมีการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติสนิทมิตรสหาย และสรรพสัตว์ ศาสนพิธีกรต้องเตรียมที่กรวดน้ำ โดยทำความสะอาดและใส่น้ำพร้อม ตั้งไว้ที่ โต๊ะเครื่องไทยธรรม ด้านท้ายอาสน์สงฆ์ เมื่อประธานพิธีถวายจตุปัจจัยไทยธรรมเสร็จและกลับไป นั่งเรียบร้อยแล้ว ศาสนพิธีกรพึงเชิญที่กรวดน้ำด้วยมือซ้าย ประคองด้วยมือขวาให้มั่นคง เดินเข้าไป ใกล้จะถึงประธานพิธี ทำความเคารพ นั่งคุกเข่าเดินเข้าเข้าไปทางด้านหน้าโดยให้เยื้องไปทาง ซ้ายของประธานพิธีเล็กน้อย ไม่ชิดหรือห่างเกินไป พอให้ประธานพิธีจับที่กรวดน้ำได้สะดวก ถือที่รองรับน้ำไว้ด้วยมือทั้งสอง ยื่นให้ประธาน ไม่สูงหรือต่ำเกินไป พอให้ประธานพิธีเทน้ำกรวดได้ โดยไม่ต้องก้มลงหรือยกแขนสูงกว่าปกติ เมื่อพระสงฆ์เริ่มอนุโมทนา “ยะธา วาริ วหา.....” ประธานพิธีเริ่มเทน้ำลงยังที่รองรับน้ำที่ศาสนาพิธีกรถืออยู่ เมื่อสังเกตเห็นว่า ประธานพิธีเทน้ำ กรวดจนหมดแล้ว ศาสนพิธีกรพึงปล่อยมือขวาวอกจากที่รองรับน้ำให้ใช้มือซ้ายถือไว้มือเดียว ยกมือขวารับแต่น้ำกรวดที่ประธานพิธีเทหมดแล้ว นำแต่น้ำกรวดมาชิตกับที่รองรับน้ำ เดินเข้า ถอยหลังออกมาจากประธานพิธีพอสมควร ลูกขี้ยืนทำความเคารพประธานพิธี แล้วถอยออกไป ทางท้ายอาสน์สงฆ์ นำน้ำกรวดไปเทใต้ต้นไม้ที่เหมาะสมตามประเพณีโบราณ และต้องเทด้วย อาการสำรวมและสุภาพ ไม่เทในที่ที่ไม่สะอาด ไม่สาดหรือคว่ำภาชนะที่ใส่น้ำ หากมีพิธีอื่น ๆ ต่อจากพิธีนั้นอีก ศาสนพิธีกรต้องใส่น้ำในแต่น้ำกรวดไว้ทันที เพื่อพร้อมที่จะใช้ในพิธีต่อไป การกรวดน้ำ ในพิธี

ต่าง ๆ หากเป็นพิธีใหญ่ ๆ หรืองานพิธีที่เป็นทางการ นิยมใช้ที่กรวดน้ำสำหรับประธานพิธี ที่เดียวเท่านั้น ส่วนในงานพิธีของชาวบ้านหรืองานทำบุญตามวัดวาอารามจะใช้ที่กรวดน้ำ หลายที่ก็ได้ มิได้มีข้อห้ามอันใด

อนึ่ง ในพิธีที่เป็นทางการไม่นิยมนำที่กรวดน้ำไปตั้งไว้ให้ประธานพิธีก่อนที่จะถึงขั้นตอนกรวดน้ำ เช่น ที่โต๊ะเคียงหรือที่ประธานพิธีนั่ง เพราะอาจทำให้เกิดข้อผิดพลาดแก่ประธานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานอวมงคล ซึ่งเคยมีเรื่องเล่าว่า ในงานอวมงคลงานหนึ่ง ศาสนพิธีกรได้นำ ที่กรวดน้ำไปตั้งไว้ที่โต๊ะเคียงของประธานพิธี เมื่อประธานพิธีทอดผ้าบังสุกุลและกลับมานั่งที่ เรียบร้อยแล้ว เมื่อพระสงฆ์ตั้งพิจารณาผ้าบังสุกุล ประธานพิธีก็หยิบที่กรวดน้ำมากรวดน้ำทันที ก่อนที่พระสงฆ์จะอนุโมทนา ซึ่งบางท้องถิ่นมีการกรวดน้ำเมื่อพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลเช่นกัน

การประนํ้าพระพุทธรณ์ เมื่อพระสงฆ์อนุโมทนาจบแล้ว ถ้าเป็นงานมงคลจะนิมนต์ พระสงฆ์ประนํ้าพระพุทธรณ์เพื่อความเป็นสิริมงคล ส่วนมากนิยมนิมนต์พระสงฆ์รูปที่เป็น ประธานสงฆ์ประนํ้าพระพุทธรณ์ให้ ควรเชิญประธานพิธีหรือเจ้าภาพเข้ารับการประนํ้าพระพุทธรณ์ จากพระสงฆ์ก่อน ถ้าเป็นงานพิธีมงคลสมรสให้เชิญคู่บ่าวสาวเข้ารับการประนํ้าพระพุทธรณ์ ก่อนบุคคลอื่น เสร็จแล้วจะนิมนต์พระสงฆ์ประนํ้าพระพุทธรณ์ในที่อื่น ๆ หรือการประนํ้าพระพุทธรณ์ รวมกันเป็นหมู่ ๆ ศาสนพิธีกรต้องเชิญภานะนํ้าพระพุทธรณ์เดินตามโดยเอียงไปทาง ด้านซ้ายของพระสงฆ์รูปที่ประนํ้าพระพุทธรณ์

สิ้นสุดพิธี เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมในศาสนาพิธีแล้ว สิ่งที่ศาสนพิธีกรจะต้องดำเนินการต่อไป เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ศาสนพิธีกรเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสมบูรณ์ ในช่วงสุดท้ายของ ศาสนาพิธี คือ

- ๑) รับพระสงฆ์ลงจากอาสนสงฆ์
- ๒) ประสานงานการส่งพระสงฆ์กลับวัด
- ๓) ดับรูปเทียนที่จุดบูชา ณ โต๊ะหมู่บูชาให้เรียบร้อย
- ๔) ส่งคืนอุปกรณ์ที่ยืมมาใช้ในงานพิธี

การเชิญที่กรวดน้ำ

การเข้าที่กรวดน้ำ

๖.๔ ระเบียบปฏิบัติการรักษามารยาทในสังคม^{๑๐}

๖.๔.๑ ระเบียบการนั่งพับเพียบ

อิริยาบถการนั่งพับเพียบ

การนั่งพับเพียบเป็นกิริยาอาการนั่งที่นิยมกันในหมู่ชาวพุทธว่า เป็นกิริยาอาการที่สุภาพ เรียบร้อย สวยงาม น่ายกย่อง น่าชม เหมาะสมแก่มารยาทของชาวไทย ที่ละเมียดละไมน่ารัก ซึ่งชาวพุทธเรานิยมปฏิบัติกันสืบมาแต่โบราณกาล จนกระทั่งทุกวันนี้

การนั่งพับเพียบนี้ ชาวพุทธนิยมปฏิบัติจนมีความเคยชิน จึงทำได้เรียบร้อย น่ายกย่อง ซึ่งเป็นอิริยาบถที่ชาวต่างชาติต่างศาสนากระทำตามได้ยาก แม้จะทำตามได้บ้าง ก็ไม่เรียบร้อย ไม่น่ายกย่อง มักจะขวางนัยน์ตาของผู้ได้ประสบพบเห็น

การนั่งพับเพียบนี้ ชาวไทยเรานิยมใช้ปฏิบัติเป็นประจำทั้งทางโลก และทางธรรม ในขณะที่เข้าร่วมประชุม ณ สถานที่ซึ่งต้องนั่งอยู่กับพื้น

^{๑๐} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, มารยาทไทย, (กรุงเทพฯ : บริษัท บุญศิริการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๐. หน้า ๕๑.

วิธีการนั่งพับเพียบ

วิธีการ
นั่งพับเพียบนั้น นิยม
นั่งพับขาทั้งสองราบ
ลงกับพื้น หันปลาย
เท้าไปด้านหลัง จะพับ
ขาทั้งสองไปทางซ้าย
หรือพับไปทางขวา ก็ได้ ตามถนัด

ถ้าผู้นั่งพับขาราบไปทางขวา ก็นิยมหงายฝ่าเท้าซ้ายขึ้น วางขาขวาทับลงบนฝ่าเท้าซ้าย ปลายเท้าขวาหันไปทางด้านหลัง ระวังอย่าให้นิ้วเท้าซ้ายเกินหัวเข่าขวาออกมาข้างหน้า

ถ้าผู้นั่งพับขาราบไปทางซ้าย ก็นิยมหงายฝ่าเท้าขวาขึ้น วางขาซ้ายทับลงบนฝ่าเท้าขวา ปลายเท้าซ้ายหันไปทางด้านหลัง ระวังอย่าให้นิ้วเท้าขวาเกินหัวเข่าซ้ายออกมาข้างหน้า

การนั่งพับเพียบนี้ นิยมนั่งตั้งตัวตรง อย่าให้เอียงซ้าย หรือเอียงขวา อย่าให้เอนไปข้างหน้า หรือเอนไปข้างหลัง มือทั้งสองประสานกันวางไว้ที่หน้าตัก หรือที่ขาพับ

ถ้านั่งพับเพียบพับขาราบไปทางขวา ก็นิยมวางมือทั้งสองประสานกันวางไว้บนขาพับข้างซ้าย

ถ้านั่งพับเพียบพับขาราบไปทางซ้าย ก็นิยมวางมือทั้งสองประสานกันวางไว้บนขาพับข้างขวา

กิริยาอาการที่วางมือประสานกันนั้น นิยมวางมือซ้ายหงายขึ้น วางมือขวาทับลงบนมือซ้ายก็ได้ หรือวางมือซ้ายคว่ำลง วางมือขวาทับลงบนหลังมือซ้ายก็ได้

กิริยาอาการที่วางมือประสานกันนั้น นิยมวางพักอย่างสบาย ไม่จับกันจนแน่น ไม่เกร็ง ไม่ใช่ลำแขนเป็นเครื่องค้ำยันลำตัว

การนั่งพับเพียบนี้ สำหรับสุภาพบุรุษ นิยมนั่งแยกหัวเข่าทั้งสองออกห่างกันพอสมควร ประมาณ ๑ คืบ ขณะนั่งอยู่ต่อหน้าผู้ใหญ่ สำหรับสุภาพสตรี นิยมนั่งให้หัวเข่าทั้งสองแนบชิดกัน ไม่นิยมนั่งแยกหัวเข่าทั้งสองออกห่างจากกัน

การนั่งพับเพียบนี้ นิยมไม่หันปลายเท้าไปทางปูชนียวัตถุหรือปูชนียบุคคล เพราะการทำเช่นนั้นถือกันว่า เป็นกิริยาอาการแสดงความไม่เคารพ

วิธีการนั่งพับเพียบได้นาน

การนั่งพับเพียบได้นานนั้น นิยมนั่งแยกหัวเข่าให้ห่างออกจากกัน ขนาดฝ่าเท้าข้างหนึ่งจรดกับหัวเข่าอีกข้างหนึ่ง อย่าให้ขาทับฝ่าเท้า การนั่งพับเพียบแบบนี้ นิยมเฉพาะผู้ใหญ่ หรือ นิยมเฉพาะในพิธีที่จะต้องนั่งเป็นเวลานาน ๆ เช่น นั่งฟังพระเทศน์ นั่งฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ เป็นต้น

การนั่งพับเพียบแบบนี้ ไม่นิยมนั่งต่อหน้าผู้ใหญ่ เพราะแสดงกิริยาอาการองอาจผึ่งผายมากเกินไป และไม่นิยมนั่งสำหรับสุภาพสตรี เพราะเป็นกิริยาอาการไม่สุภาพ ไม่น่าดู ไม่เหมาะสมกับสตรีเพศ

วิธีการเปลี่ยนนั่งพับเพียบ

เมื่อนั่งพับเพียบอยู่ข้างเดียวเป็นเวลานาน ๆ มักเกิดมีอาการปวดเมื่อย ถ้าต้องการจะผลัดเปลี่ยนการนั่งพับเพียบไปอีกข้างหนึ่ง นิยมปฏิบัติ ดังนี้ :-

ใช้มือทั้งสองยันที่หัวเข่าทั้งสอง หรือ ยันที่พื้นข้างตัว หรือยันที่พื้นข้างหน้า(วิธีนี้เหมาะสำหรับคนเจ้าเนื้อป้องกันไม่ให้หัวขมมาได้เป็นอย่างดี) แล้วกระหย่งตัวขึ้น พร้อมกับพลิกเปลี่ยนเท้าพับไปอีกข้างหนึ่ง โดยพลิกเท้าผลัดเปลี่ยนกันอยู่ด้านหลัง ไม่นิยมยกเท้ามาผลัดเปลี่ยนกันด้านหน้า เพราะเป็นกิริยาอาการที่ไม่สุภาพ

ระเบียบปฏิบัติการประณมมือ “การประณมมือ”^{๑๑}

การประณมมือ มาจากคำว่า “อัญชลีกรรม” คือการกระพุ่มมือทั้งสองประณม โดยให้ฝ่ามือทั้งสองประกบกัน นิยมใช้แสดงความเคารพพระรัตนตรัยในเวลาฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ ฟังพระสวดพระอภิธรรม และฟังพระธรรมเทศนา เป็นต้น

วิธีการประณมมือ

การประณมมือนิยมปฏิบัติอย่างนี้ คือ ยกมือทั้งสองขึ้นประกบกัน ตั้งเป็นกระพุ่มมือประณมไว้ระหว่างอก ให้ปลายมือตั้งขึ้นข้างบน นิ้วมือทั้งสองข้างทุกนิ้วแนบชิดสนิทกัน อย่าให้เหลื่อมล้ำกัน อย่าให้กางห่างออกจากกัน ข้อศอกทั้งสองแนบชิดกับชายโครง

การประณมมือนี้นิ้วมือกางห่างออกจากกัน ถือกันว่า เป็นกิริยาอาการที่แสดงออกให้ทราบถึงนิสัยของผู้คนว่า เป็นคนมือห่าง ดินห่าง เป็นคนสุ่ยสุร่าย เป็นลักษณะของคนหยาบ คนมักง่าย คนอาภัพ คนยากจน

^{๑๑} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, มารยาทไทย, หน้า ๑.

การประณมมือนี้ เป็นกิริยาอาการที่แสดงความเคารพพระรัตนตรัย จึงนิยมทำด้วยความเรียบร้อย ทำด้วยความตั้งใจเคารพอ่อนน้อม ไม่นิยมปล่อยให้นิ้วมือหงิกเป็นเง้งจิงเง้งซ่า นิยมตั้งกระพุ่มมือไว้ระหว่างอก ไม่ยกให้สูงขึ้นไปจรดคาง หรือจรดปาก ไม่ปล่อยปลายมือให้ตกต่ำลงมาวางอยู่ที่พุง หรือ วางไว้ที่หน้าตัก หรือ วางไว้ที่หัวเข่า เป็นต้น

ระเบียบปฏิบัติการไหว้ “การไหว้”^{๑๒}

การไหว้ มาจากคำว่า “นมัสการ” คือ การยกกระพุ่มมือที่ประณมขึ้นจรดหน้าผาก พร้อมกับก้มศีรษะลงเล็กน้อย เป็นกิริยาอาการแสดงความเคารพอย่างอ่อนน้อม นิยมใช้ทั้งทางคตินิยม และทางคตินิยม

วิธีการไหว้พระรัตนตรัย

การไหว้พระรัตนตรัย คือ การไหว้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และปูชนียวัตถุปูชนียสถานที่นับเนื่องกับพระรัตนตรัย เช่นต้นโพธิ์ พระเจดีย์ เป็นต้น ในขณะที่ผู้นั้นนั่งเก้าอี้ หรือยืนอยู่ นิยมแสดงความเคารพด้วยการยกมือไหว้ มีวิธีปฏิบัติดังนี้ คือ :-

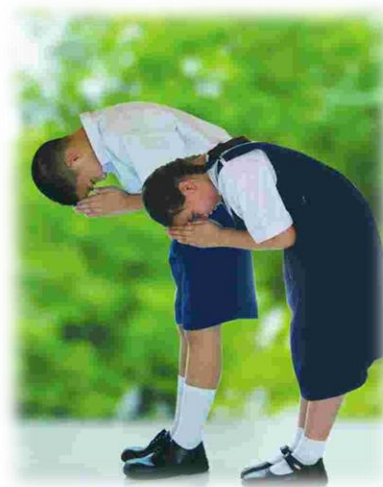
ยกมือที่ประณมขึ้น พร้อมกับก้มศีรษะลงเล็กน้อย ให้นิ้วหัวแม่มือทั้งสองอยู่ระหว่างคิ้ว ให้ปลายนิ้วชี้จรดหน้าผาก ทำเพียงครั้งเดียว แล้วลดมือลงตามเดิม เป็นเสร็จพิธีไหว้

วิธีการไหว้บุคคลและไหว้ศพ

การแสดงความเคารพด้วยการไหว้ซึ่งกันและกันของคนไทยเราชาวพุทธนั้น นิยมปฏิบัติกันสืบมาว่าเป็นวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามประจำชาติตลอดมาช้านาน

การไหว้ซึ่งกันและกันนั้น มีนิยมปฏิบัติเพื่อความเหมาะสมแก่ชั้นและวัยของบุคคลนั้น ๆ แบ่งออกเป็น ๓ แบบ คือ

๑. การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสมากกว่า และไหว้ศพ
๒. การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสเสมอกัน
๓. การรับไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสน้อยกว่า

^{๑๒} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, มารยาทไทย, หน้า ๑.

การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสมากกว่าและไหว้ศพ

การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสมากกว่า และไหว้ศพ นั้น สำหรับผู้น้อยปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ที่มีอาวุโสมากกว่าผู้ไหว้ โดยชาตวิมุติ คือ มีชาติกำเนิดสูงกว่า โดยคุณวิมุติ คือ มีคุณธรรมความดีได้รับยกย่องให้เป็นผู้ปกครอง บังคับบัญชาสูงกว่า โดยวัยวิมุติ คือ ท่านผู้มีอายุแก่กว่าตน

การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสมากกว่าตนนี้ นิยมยกกระดูกะพุ่มมือขึ้นไหว้ให้ปลายนิ้วชี้อยู่ระหว่างคิ้ว นิ้วหัวแม่มือทั้งสองอยู่บนดั่งจุมูก พร้อมกับก้มศีรษะและน้อมตัวลงพองาม สายตามองดูท่าน ด้วยความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตน แม้การไหว้ศพก็นิยมปฏิบัติเช่นเดียวกันอย่างนี้

การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสเสมอกัน

การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสเสมอกันนั้น สำหรับผู้มีวัยรุ่นราวคราวเดียวกัน แสดงความเคารพด้วยการไหว้และการรับไหว้ต่อกัน

การไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสเสมอกันนี้ นิยมยกกระดูกะพุ่มมือขึ้นไหว้ให้ปลายนิ้วชี้อยู่ที่ดั่งจุมูก นิ้วหัวแม่มือทั้งสองอยู่ที่คาง ก้มศีรษะลงเล็กน้อย สายตามองกันและกัน ด้วยความปรารถนาดีต่อกัน

การรับไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสน้อยกว่า

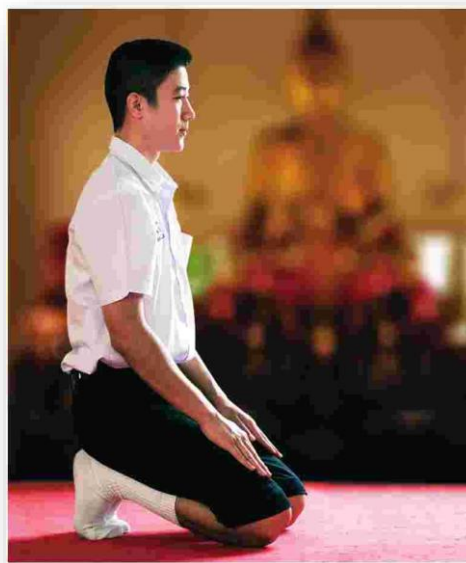
การรับไหว้บุคคลผู้มีอาวุโสน้อยกว่านั้น สำหรับผู้ใหญ่รับไหว้ผู้น้อย นิยมยกกระดูกะพุ่มมือขึ้นประณมอยู่ระหว่างอกหรือที่หน้า ให้ปลายนิ้วชี้อยู่ที่ดั่งจุมูก ปลายนิ้วหัวแม่มืออยู่ที่คาง สายตามองดูผู้ไหว้ด้วยความเมตตาปรานี

๖.๑๖ ระเบียบปฏิบัติการนั้งคุกเข่า

การนั้งคุกเข่า คือการนั้งกระหม่อมตัวขึ้น เป็นกิริยาอาการนั้งเตรียมตัวเพื่อจะกราบพระรัตนตรัย แบบเบญจางคประดิษฐ์

วิธีการนั้งคุกเข่าสำหรับชาย

การนั้งคุกเข่าเตรียมตัวกราบพระรัตนตรัย สำหรับชายนั้น นิยมนั้งคุกเข่าตั้งปลายเท้าทั้งสองยันพื้น ให้นิ้วเท้าพบบนราบกับพื้น เท้าทั้งคู่แนบชิดสนิทกัน นั้งทับลงบนส้นเท้าทั้งคู่ แยกหัวเข่าทั้งสองออกห่างกันประมาณ ๑ คืบ อวัยวะที่ยื่นพ้นจะได้ฉากเป็นรูปสามเส้า เพื่อป้องกันมิให้ล้มได้ง่าย มือทั้งสองวางทอดราบไว้ที่เหนือหัวเข่าทั้งสอง ให้นิ้วมือทั้งห้าแนบชิดสนิทกัน วางมืออย่างสบาย ไม่มีอาการเกร็ง

วิธีการนั้งคุกเข่าสำหรับหญิง

การนั้งคุกเข่าเตรียมตัวกราบพระรัตนตรัย สำหรับหญิงนั้น นิยมนั้งคุกเข่าราบ เขยียดหลังเท้าทั้งคู่ให้ราบกับพื้นไปทางด้านหลัง ให้ฝ่าเท้าทั้งสองแนบชิดสนิทกัน หรือให้ปลายเท้าทั้งสองทับกันเล็กน้อยก็ได้ นั้งทับลงบนฝ่าเท้าทั้งสอง ให้หัวเข่าทั้งสองแนบชิดกัน มือทั้งสองวางทอดราบไว้ที่หัวเข่าทั้งสอง ให้นิ้วมือทั้งห้าแนบชิดสนิทกัน วางมืออย่างสบาย ไม่มีอาการเกร็ง

ระเบียบปฏิบัติกรกราบ

การกราบ มาจากคำว่า “อภิวาท” คือ การหมอบลงที่พื้นพร้อมกับกระพุ่มมือ หรือ พร้อมกับการประนมมือ เป็นกิริยาอาการแสดงความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตนอย่างสูงสุด ในบรรดากิริยาอาการแสดงความเคารพทั้งหลาย ทั้งในทางคฤหัสถ์และในทางคฤหัสถ์ธรรม

วิธีกราบพระรัตนตรัย

การกราบพระรัตนตรัย คือ กราบพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และปูชนียวัตถุปูชนียสถานที่นับเนื่องกับพระรัตนตรัยทุกอย่าง นิยมกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ คือ การกราบด้วยการตั้งไวเเฉพาะซึ่งองค์ ๕ (คือหัวเข่า ๒ ฝ่ามือ ๒ และหน้าผาก ๑) ให้จรดลงแนบกับพื้น ซึ่งมีจังหวะปฏิบัติ ๓ จังหวะ คือ :-

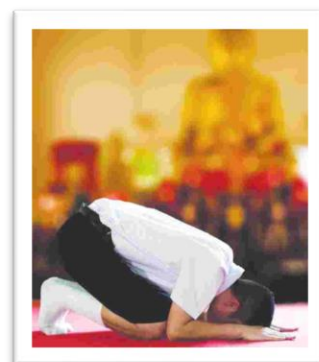
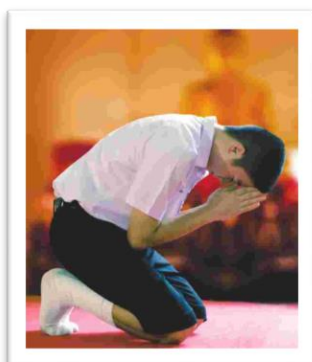
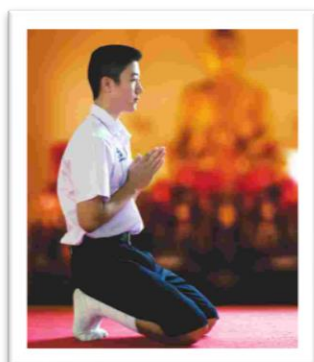
จังหวะที่ ๑ ยกมือขึ้นประนมอยู่ระหว่างอก

จังหวะที่ ๒ ยกมือประนมขึ้นจรดหน้าผาก นิ้วหัวแม่มือทั้งสองอยู่ระหว่างคิ้ว ปลายนิ้วชี้จรดหน้าผาก

จังหวะที่ ๓ หมอบลงให้หน้าผากจรดพื้น ฝ่ามือทั้งสองแบราบลงแนบกับพื้น แล้วลุกขึ้นนั่ง ตั้งตัวตรง ประนมมือน้อยขึ้นผ่านจังหวะที่ ๑-๒-๓ ไปตามลำดับ ปฏิบัติเช่นนี้จนครบ ๓ ครั้ง ทุกคราวที่กราบพระรัตนตรัย

วิธีการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์สำหรับชาย

การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์สำหรับชายนั้น นิยมนั่งคุกเข่า (แบบชาย) ประนมมือน้อยขึ้นผ่านจังหวะที่ ๑-๒-๓ ไปตามลำดับดังกล่าวแล้ว แต่ขณะที่หมอบลงกับพื้นนั้น นิยมให้ข้อศอกทั้งสองต่อกับหัวเข่าทั้งสอง นิ้วมือทั้งห้าแนบชิดสนิทกัน วางฝ่ามือทั้งสองลงราบกับพื้น ให้มือทั้งสองแยกออกห่างกันประมาณ ๔ นิ้ว ก้มศีรษะลงให้หน้าผากจรดกับพื้นในระหว่างมือทั้งสอง แล้วลุกขึ้นนั่ง ตั้งตัวตรง ยกมือประนมขึ้นผ่านจังหวะที่ ๑-๒-๓ ไปตามลำดับ อย่าหยุดชะงักเป็นระยะ ๆ จะคู่มือไม่ม ปฏิบัติเช่นนี้จนครบ ๓ ครั้ง เมื่อครบ ๓ ครั้งแล้ว นิยมยกมือประนมขึ้นจบบูญอยู่ในระหว่างคิ้วอีกครั้งหนึ่ง จึงเสร็จพิธีการกราบ

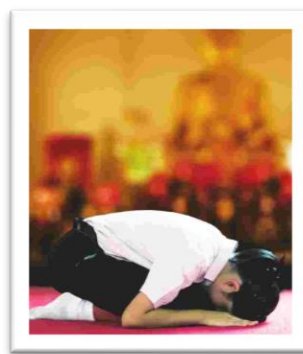
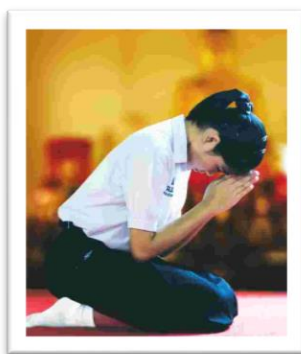

วิธีการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์สำหรับหญิง

การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์สำหรับหญิงนั้น ก็นิยมปฏิบัติเช่นเดียวกับชาย ต่างกันแต่ขณะที่หมอบลงกับพื้นเท่านั้น คือ นิยมให้ข้อศอกทั้งสองอยู่ข้างตัวแนบชิดกับขาพับทั้งสอง ไม่นิยมให้ข้อศอกทั้งสองต่อกับหัวเข่าแบบชาย ส่วนวิธีปฏิบัตินอกจากนี้เหมือนกัน

ขณะที่หมอบกรานั้น ทั้งชายและหญิง นิยมไม่ให้กันโศ่งขึ้น จะดูไม่งาม

ขณะที่ยกประณมมือจากจังหวะที่ ๑ คือ จากระหว่างอก ขึ้นสู่จังหวะที่ ๒ คือ ระหว่างคิ้วนั้น นิยมก้มศีรษะลงมารับกัน แล้วหมอบลงสู่พื้น โดยแยกมือที่ประณมออกจากกัน นำมือขวาลดลงก่อน มือซ้ายลดลงตามระยะไล่เลี่ยกันลงไป

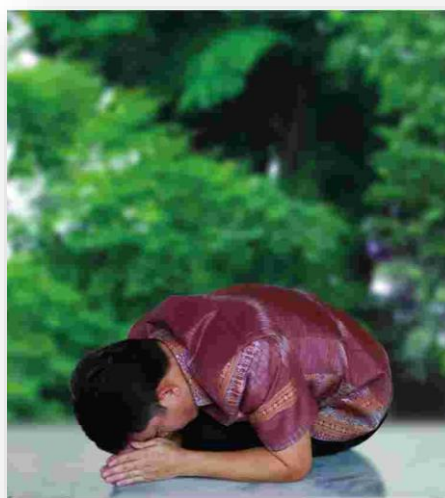

วิธีการกราบบุคคลและกราบศพ

การกราบบุคคลและกราบศพนั้น นิยมกราบเหมือนกัน ด้วยวิธีกระพุ่มมือกราบ ไม่แบมือราบบพื้นเหมือนกราบพระรัตนตรัย และนิยมกราบเพียงครั้งเดียว ไม่กราบ ๓ ครั้ง เหมือนกราบพระรัตนตรัย มีวิธีการปฏิบัติ ดังนี้ :-

นั่งพับเพียบแบบเก็บเท้า พับขาออกไปทางซ้าย ตะแคงตัวข้างขวาไปทางบุคคล หรือศพ ที่จะกรานั้น

หมอบลงกับพื้น พร้อมกับวางแขนขวาลงราบกับพื้นตลอดครึ่งแขน จากข้อศอกถึงมือ ตั้งส้นมือขึ้น วางแขนซ้ายลงคู่กับแขนขวา มือทั้งสองแนบชิดแบบประณมมือ ให้ศอกขวาอยู่ข้างตัว ศอกซ้ายต่อกับหัวเข่าขวา

ก้มศีรษะลงให้หน้าผากจรดส้นมือ ปลายนิ้วชี้อยู่ระหว่างคิ้ว แล้วลุกขึ้นนั่งพับเพียบตามปกติ เป็นเสร็จพิธีกราบบุคคล หรือกราบศพ

ส่วนการกราบพ่อและแม่ ในพิธีการพระพุทธศาสนา เช่น การกราบพ่อแม่ก่อนรับผ้าไตรเข้า
ขอบรรพชาอุปสมบทเป็นต้น นิยมกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ และกราบ ๓ ครั้ง เหมือนกราบพระ
รัตนตรัย เพราะถือกันว่า พ่อและแม่นั้นเท่ากับเป็นพระอรหันต์ของลูกในฐานะที่พระอรหันต์ทั้งหลายย่อม
มีเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์โดยส่วนเดียว ฉะนั้น พ่อและแม่ทั้งหลายก็มีเมตตากรุณาต่อลูก ๆ ของตนโดย
ส่วนเดียว ฉะนั้น

ระเบียบปฏิบัติการแสดงการเคารพพระสงฆ์

การลุกขึ้นยืนรับพระสงฆ์

การลุกขึ้นยืนรับพระสงฆ์นี้ เป็นกิริยาอาการแสดงความเคารพอย่างหนึ่ง ซึ่งชาวพุทธนิยม
ปฏิบัติต่อพระสงฆ์

เมื่อพระสงฆ์เถระผู้ใหญ่เดินมาถึงสถานที่พิธีงานนั้น ๆ คฤหัสถ์ชายหญิงซึ่งนั่งอยู่ ณ สถานที่
นั้น นิยมปฏิบัติดังนี้ :

ถ้านั่งเก้าอี้ นิยมลุกขึ้นยืนรับ เมื่อท่านเดินผ่านมาตรงหน้า นิมนต์อมตัวลงยกมือไหว้ เมื่อท่าน
นั่งเรียบร้อยแล้ว จึงนั่งลงตามเดิม

ถ้าคฤหัสถ์ชายหญิงนั่งอยู่กับพื้น ไม่นิยมลุกขึ้นยืนรับ เมื่อท่านเดินผ่านมาถึงเฉพาะหน้า นิยม
ยกมือไหว้ หรือกราบ ตามความเหมาะสมแก่สถานที่นั้น

สำหรับท่านผู้เป็นประธานพิธี หรือเจ้าภาพงานนิมนต์คอยรอรับพระสงฆ์ที่นิมนต์มาประกอบพิธี
ในงานนั้น เมื่อพระสงฆ์มาถึง นิมนต์นิมนต์และนำท่านไปยังสถานที่จัดไว้รับรอง

การให้ที่นั่งแก่พระสงฆ์

การให้ที่นั่งแก่พระสงฆ์นี้ เป็นกิริยาอาการแสดงความเอื้อเฟื้อแก่พระสงฆ์อย่างหนึ่ง ซึ่งชาว
พุทธนิยมปฏิบัติกันสืบมา มีวิธีปฏิบัติดังนี้ :-

เมื่อพระสงฆ์มาในพิธีงานนั้น ถ้าสถานที่ชุมนุมนั้น จัดให้นั่งเก้าอี้ คฤหัสถ์ชายหญิงนิยมลุกขึ้น
หลีกไปให้โอกาสพระสงฆ์นั่งเก้าอี้แถวหน้า

ถ้าคฤหัสถ์ชายจำเป็นจะต้องนั่งเก้าอี้แถวเดียวกับพระสงฆ์ นิมนต์นั่งเก้าอี้ด้านซ้ายของพระสงฆ์

สำหรับสตรีเพศ ไม่นิมนต์นั่งเก้าอี้แถวเดียว หรือนั่งอาสนะยาวกับพระสงฆ์ เว้นแต่มีสุภาพบุรุษ
นั่งคั่นในระหว่าง

ถ้าสถานที่ชุมนุมนั้น จัดให้นั่งกับพื้น นิยมจัดอาสนะสงฆ์ไว้เป็นส่วนหนึ่งต่างหาก จากอาสนะที่
คฤหัสถ์ชายหญิงนั่ง เช่น ปูพรมผืนใหญ่เต็มห้อง เป็นต้น นิยมจัดปูลาดอาสนะเล็กบนพรมผืนใหญ่นั้นอีก
ชั้นหนึ่ง สำหรับเป็นที่นั่งของพระสงฆ์แต่ละรูป

การตามส่งพระสงฆ์

การตามส่งพระสงฆ์นี้ เป็นกิริยาอาการแสดงความเคารพแก่พระสงฆ์อีกประการหนึ่ง ซึ่งชาว
พุทธนิยมปฏิบัติกันสืบมา

เมื่อพระสงฆ์เถระผู้ใหญ่ หรือพระสงฆ์ที่นิมนต์มาในพิธีงานนั้นจะลากลับ คฤหัสถ์ชายหญิงผู้ที่อยู่ในพิธีงานนั้น นิยมปฏิบัติ ดังนี้ :-

ถ้านั่งเก้าอี้ นิยมลุกขึ้นยืนส่งท่าน เมื่อท่านเดินผ่านเฉพาหน้า นิมนต์อมตัวลงยกมือไหว้

ถ้านั่งอยู่กับพื้น นิยมไม่ต้องยืนส่ง เมื่อท่านเดินผ่านเฉพาหน้า นิยมกราบ หรือยกมือไหว้ ตามควรแก่กรณี

สำหรับท่านผู้เป็นประธานพิธี หรือเจ้าภาพงานนิยมเดินตามไปส่งท่านจนพ้นบริเวณงาน หรือจนกว่าท่านจะขึ้นรถออกพ้นจากบริเวณงานไปแล้ว และก่อนที่ท่านจะจากไปนิมนต์อมตัวลงยกมือไหว้ เป็นการแสดงความเคารพส่งท่านอีกครั้งหนึ่ง

การหลีกทางให้พระสงฆ์

การหลีกทางให้แก่พระสงฆ์นี้ เป็นกิริยาอาการแสดงความเคารพเอื้อเฟื้อแก่พระสงฆ์อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งชาวพุทธนิยมปฏิบัติกันสืบมา

วิธีปฏิบัติเมื่อพระสงฆ์เดินตามมาข้างหลัง

ถ้าพระสงฆ์เดินตามมาข้างหลัง คฤหัสถ์ชายหญิงเดินไปข้างหน้า รู้สึกตัวว่ามีพระสงฆ์เดินตามมาข้างหลัง นิยมปฏิบัติ ดังนี้ :-

ยืนตรง มือทั้งสองห้อยประสานกันไว้ข้างหน้า หันหน้ามาทางท่าน

เมื่อพระสงฆ์เดินผ่านมาถึงเฉพาหน้า นิมนต์อมตัวลงยกมือไหว้

ถ้าท่านพูดด้วย นิยมประณมมือพูดกับท่าน (เฉพาะพระเถระ)

ถ้าท่านมิได้พูดด้วย เมื่อยกมือไหว้แล้ว ลดมือทั้งสองลง ห้อยประสานกันไว้ข้างหน้า มองดูท่านจนกว่าท่านจะเลยไป จึงเดินตามหลังท่านไป

วิธีปฏิบัติเมื่อเดินสวนทางกับพระสงฆ์

ถ้าคฤหัสถ์ชายหญิงเดินสวนทางกับพระสงฆ์ นิยมปฏิบัติ ดังนี้:-

หลีกเข้าชิดทาง ด้านซ้ายมือของพระสงฆ์

ยืนตรง มือทั้งสองห้อยประสานกันไว้ข้างหน้า หันหน้ามาทางท่าน

เมื่อพระสงฆ์เดินผ่านมาถึงเฉพาหน้า นิมนต์อมตัวลงยกมือไหว้ หรือ นั่งกระหย่งยกมือไหว้ตามควรแก่กาลเทศะ และบุคคล

ถ้าท่านพูดด้วย นิยมประณมมือพูดกับท่าน (เฉพาะพระเถระ)

ถ้าท่านมิได้พูดด้วย เมื่อยกมือไหว้แล้ว ก็ลดมือลงห้อยประสานกันไว้ข้างหน้า มองดูท่านจนกว่าท่านจะผ่านเลยไป จึงเดินไปตามปรกติ

วิธีปฏิบัติเมื่อพบพระสงฆ์ยืนอยู่

ถ้าคฤหัสถ์ชายหญิง เดินไปพบพระสงฆ์ท่านยืนอยู่นิยมปฏิบัติ ดังนี้ :-

หยุดยืนตรง

น้อมตัวลงยกมือไหว้
 ถ้าย่านพูดด้วย ประณมมือพูดกับท่าน
 เดินหลักไปทางซ้ายของพระสงฆ์

วิธีปฏิบัติเมื่อพบพระสงฆ์นั่งอยู่

ถ้าคุณหัดสวดชัยหึง เดินไปพบพระสงฆ์ท่านนั่งอยู่ นิยมปฏิบัติ ดังนี้ :-
 หยุดนั่งลง ถ้าพื้นที่สะอาด นิมนต์คุกเข่า หรือนั่งพับเพียบ ถ้าพื้นไม่สะอาด นิมนต์กระหย่ง
 น้อมตัวลงยกมือไหว้

ถ้าย่านพูดด้วย ประณมมือพูดกับท่าน
 ลูกขึ้นเดินหลักไปทางซ้ายของพระสงฆ์

ถ้าพระสงฆ์อยู่ในที่กลางแจ้ง มีเงาปรากฏอยู่ คุณหัดสวดชัยหึงนิยมไม่เดินเหยียบเงาของ
 พระสงฆ์ นิยมเดินหลักไปเสียอีกทางหนึ่ง

วิธีเดินตามหลังของพระสงฆ์

การเดินตามหลังพระสงฆ์นี้ เป็นกิริยาอาการแสดงความเคารพแก่พระสงฆ์อย่างหนึ่ง ซึ่งชาว
 พุทธชายหญิงนิยมปฏิบัติกันสืบมา มีวิธีปฏิบัติ ดังนี้ :-

เดินตามไปเบื้องหลังของพระสงฆ์ โดยให้เอียงไปทางซ้ายของท่าน

ไว้ระยะห่างจากท่านประมาณ ๒-๓ ก้าว

เดินตามท่านไปด้วยกิริยาอาการสำรวมเรียบร้อย

นิยมไม่แสดงความเคารพผู้อื่น

นิยมไม่พูดคุยกักทายนปราศรัยกับผู้อื่น

ระเบียบปฏิบัติกาไปหาพระสงฆ์ที่วัด

ฐานะของพระสงฆ์

พระภิกษุสงฆ์นั้น ดำรงอยู่ในฐานะเป็นปูชนียบุคคลที่พุทธศาสนิกชนชายหญิงทั้งหลาย สมควร
 สักการะบูชากราบไหว้ ด้วยความเลื่อมใสศรัทธา เพราะว่า พระสงฆ์เป็นผู้ประพจน์ดี ประพจน์ดี
 ประพจน์ดีเพื่อให้ออกไปจากทุกข์ ประพจน์ดีถูกต้องอย่างยิ่ง และเป็นบุญเขตเนืองนาบุญอย่างยอดเยี่ยมของ
 ชาวโลก

พระสงฆ์เป็นผู้รักษาพระพุทธศาสนาไว้ ด้วยการทรงเทศบวรพิต และศึกษาเล่าเรียนทรงจำ
 พระศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้มิให้เสื่อมสูญ

พระสงฆ์เป็นผู้นำเอาพระศาสนธรรมนั้น มาเทศนาชี้แจงอบรมสั่งสอนชาวพุทธให้ทราบทั่ว
 ไตดี สิ่งใดชั่ว สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ

พระสงฆ์เป็นผู้แนะนำพร่ำสอนชาวพุทธ ให้เลิกละความชั่ว และชักจูงชาวพุทธให้เกิดความ
 ยินดี

พระสงฆ์เป็นสักขีพยานเป็นตัวอย่างแห่งความประพฤติปฏิบัติชอบ ตามพระศาสนาธรรม คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อีกด้วย

การเตรียมตัวเบื้องต้น

เพราะพระสงฆ์ดำรงอยู่ในฐานะเป็นปูชนียบุคคลดังกล่าวแล้ว ฉะนั้น ชาวพุทธชายหญิงทั้งหลายผู้ประสงค์จะไปหาพระสงฆ์ที่วัด พึงสังวรระวังอยู่เสมอว่าเราไปหาท่านที่เคารพบูชา นิยมรักษา กิริยามารยาททางกาย ทางวาจา ตลอดจนจิตใจ ให้เรียบร้อย อันแสดงออกถึงความมีศรัทธาเลื่อมใสเป็นอย่างดียิ่ง

ถ้าบุคคลผู้ไปหาพระสงฆ์นั้น เพื่อประสงค์จะขออาราธนาอภัยโทษท่านไปประกอบพิธีงานมงคล หรืองานอวมงคลก็ตาม นิยมมีเครื่องสักการบูชา เช่น ดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น ใส่พานนำไปถวาย เพื่อเป็นเครื่องแสดงความเคารพบูชาท่านด้วย ทั้งนี้ เพื่อรักษาประเพณีอันดีงามของมหาอุบาสกและมหาอุบาสิกา เช่น อนาคตภิกขุและภิกษุณี และนางวิสาขา มหาอุบาสิกา ได้ประพฤติเป็นตัวอย่าง กล่าวคือ :-

- เมื่อไปเฝ้าพระพุทธรูปเจ้าเวลาเช้าก่อนเที่ยงวัน ก็นิยมนำภัตตาหารคาวหวานไปถวาย พระพุทธรูปเจ้าและพระภิกษุสงฆ์พุทธสาวก
- เมื่อไปเฝ้าพระพุทธรูปเจ้าเวลาบ่ายหลังจากเที่ยงวันไปแล้ว ก็นิยมนำเกสร ๕ มีเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นต้น ไปถวายพระพุทธรูปเจ้าและพระภิกษุสงฆ์พุทธสาวกเป็นประจำ ตลอดมา
- ชาวพุทธชายหญิงผู้จะไปหาพระสงฆ์ที่วัดนั้น นิยมแต่งกายสุภาพเรียบร้อย ไม่นิยมแต่งกายด้วยเครื่องอาภรณ์สีฉูดฉาดบาดตา ไม่นิยมนุ่งน้อยห่มน้อย หรือเปลือยหน้าเปลือยหลัง สะเวิกชะวาก เป็นต้น

วิธีปฏิบัติขณะถึงที่อยู่ของพระสงฆ์

ก่อนจะเข้าพบท่าน นิยมไต่ถามพระภิกษุสามเณรหรือศิษย์วัด ผู้อยู่ใกล้เคียงว่า ท่านอยู่หรือไม่อยู่ ท่านว่างหรือไม่ว่าง ท่านกำลังทำอะไรอยู่ สมควรจะเข้าพบท่านได้หรือไม่ และนิยมแจ้งความจำนงขออนุญาตเข้าพบท่านก่อน เมื่อได้รับอนุญาตให้เข้าพบได้ จึงเข้าพบท่าน

ถ้าไม่พบผู้ใดที่จะพอสื่อถามได้ นิยมรอคอยดูจังหวะที่สมควร และก่อนที่จะเข้าพบท่าน ขณะท่านอยู่ภายในห้อง นิยมกระแอม หรือไอ หรือเคาะประตูให้เสียงก่อน เพื่อให้ท่านได้ทราบล่วงหน้า เมื่อท่านอนุญาตแล้ว จึงนิยมเปิดประตูห้องเข้าไป (เฉพาะชาย) ส่วนหญิงไม่นิยมเข้าไปหาพระสงฆ์ในห้องเด็ดขาด

เมื่อท่านนั่งเรียบร้อยแล้ว ผู้ไปหานิยมนั่งคุกเข่ากราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ (ชาย กราบแบบชาย หญิง กราบแบบหญิง ดังกล่าวแล้วในระเบียบปฏิบัติกราบข้างต้นนั้น) ๓ ครั้ง

เมื่อกราบเสร็จแล้ว นิยมนั่งพับเพียบ ไม่นิยมนั่งบนอาสนะเสมอกับพระสงฆ์ เช่น นั่งบนพรม หรือเสื่อผืนเดียวกัน หรือนั่งเก้าอี้เสมอกับพระสงฆ์ เป็นต้น

กิริยาอาการที่นั่งพับเพียบนั้น นิยมนั่งพับเพียบแบบเก็บเท้าดังกล่าแล้ว (ในระเบียบปฏิบัติการนั่งพับเพียบข้างต้น) เฉพาะสตรีเพศ นิยมสังวระวังเครื่องนุ่งห่ม โดยปกปิดอวัยวะที่ควรปิดให้เรียบร้อย

ขณะที่พระสงฆ์อยู่ชั้นล่าง คฤหัสถ์ชายหญิงไม่นิยมขึ้นไปชั้นบนของกุฏิ และไม่นิยมเข้าไปภายในห้องส่วนตัวของท่าน

วิธีปฏิบัติขณะสนทนากับพระสงฆ์

ถ้าพระภิกษุสงฆ์รูปนั้น เป็นพระเถระผู้ใหญ่ นิยมประณมมือพุทกับท่าน ทุกครั้งที่กราบเรียนท่าน และรับคำพูดของท่าน

ขณะสนทนากับพระสงฆ์นั้น ไม่นิยมพูดล้อเล่นกับท่าน ไม่นิยมพูดคำหยาบโลนกับท่าน ไม่นิยมนำเอาเรื่องส่วนตัวไปเล่าให้ท่านฟัง ไม่นิยมแสดงกิริยาอาการยกตนตีสื่อท่านคล้ายเพื่อนเล่น หรือยกตนสูงกว่าท่าน

เฉพาะสตรีเพศทั้งหมด แม้จะเป็นญาติกับพระภิกษุสงฆ์รูปนั้นก็ตาม ไม่นิยมสนทนากับพระภิกษุสงฆ์สองต่อสอง ทั้งภายในห้องและภายนอกห้อง ทั้งในที่ลับตาและในที่ลับหู เพราะผิดวินัยพุทธบัญญัติ

เมื่อเสร็จธุระกิจแล้ว นิยมรีบลาท่านกลับ ไม่ควรสนทนายาวนานเกินควร เพราะเป็นการรบกวนเวลาของท่าน

เมื่อจะลาท่านกลับ นิยมนั่งคุกเข่า(ตามเพศ) กราบท่านด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง แล้วเดินเข่าออกไป

๖.๕ ระเบียบปฏิบัติการใช้คำพูดกับพระสงฆ์ต่างชั้น^{๓๓}

การใช้คำทูลสมเด็จพระสังฆราช

คำแทนตัวพระองค์ท่าน	ว่า “ฝ่าพระบาท”	หรือ “ฝ่าบาท”
คำแทนตัวผู้พูด (ชาย)	ว่า “เกล้ากระหม่อม”	หรือ “กระหม่อม”
คำแทนตัวผู้พูด (หญิง)	ว่า “กระหม่อมฉัน”	หรือ “หม่อมฉัน”
คำรับพระดำรัส (ชาย)	ว่า “พะย่ะค่ะ”	หรือ “กระหม่อม”
คำรับพระดำรัส (หญิง)	ว่า “เพคะ”	

การใช้คำพูดกับสมเด็จพระราชาคณะและพระราชาคณะชั้นราชขึ้นไป

คำแทนตัวท่าน	ว่า “พระเดชพระคุณ” หรือ “ใต้เท้า”

^{๓๓} พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน ป.ธ.๙), ระเบียบปฏิบัติชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐๐.

คำแทนตัวผู้พูด (ชาย)	ว่า “เกล้ากระผม”	หรือ “เกล้า ฯ”
คำแทนตัวผู้พูด (หญิง)	ว่า “ดิฉัน”	หรือ “อีนัน”
คำรับคำพูด (ชาย)	ว่า “ขอรับกระผม”	หรือ “กระผม” หรือ “ครับผม”
คำรับคำพูด (หญิง)	ว่า “เจ้าค่ะ”	

การใช้คำพูดกับพระราชาคณะชั้นสามัญลงมา

- พระราชาคณะใช้คำแทนตัวท่าน ว่า “ท่านเจ้าคุณ” หรือ “ท่าน”
  - พระครูสัญญาบัตรและพระครูฐานานุกรม ใช้คำแทนตัวท่าน ว่า “ท่านพระครู” หรือ “ท่าน”
  - พระเปรียญ ใช้คำแทนตัวท่าน ว่า “ท่านมหา” หรือ “ท่าน”
  - พระอันดับธรรมดา ใช้คำแทนตัวท่าน ว่า “พระคุณเจ้า” หรือ “ท่าน”
  - พระผู้เฒ่า ใช้คำแทนตัวท่าน ว่า “หลวงพ่อ” หรือ “หลวงปู่”
- ถ้าพระสงฆ์นั้นเป็นญาติกับผู้พูด นิยมใช้คำพูดแทนตัวท่านตามฐานะที่เป็นญาติกัน เช่น ใช้คำแทนตัวท่านว่า “หลวงปู่ หลวงตา หลวงพ่อ หลวงลุง หลวงอา หลวงน้า หลวงพี่” เป็นต้น
คำแทนตัวผู้พูด (ชาย)	ว่า “กระผม”	หรือ “ผม”
คำแทนตัวผู้พูด (หญิง)	ว่า “ดิฉัน”	หรือ “อีนัน”
คำรับผู้พูด (ชาย)	ว่า “ครับ”	
คำรับผู้พูด (หญิง)	ว่า “เจ้าค่ะ”	หรือ “ค่ะ”

การใช้คำพูดกับพระธรรมดาสามัญทั่วไป

- ถ้าผู้พูดไม่รู้จักกับพระภิกษุสงฆ์รูปนั้น ไม่ทราบว่าคุณมีสมณศักดิ์ชั้นไหน นิยมใช้คำพูดสามัญเป็นกลางๆ ดังนี้

คำแทนตัวพระภิกษุสงฆ์รูปนั้น	ว่า “พระคุณเจ้า”	หรือ “พระคุณท่าน”	หรือ “ท่าน”
คำแทนตัวผู้พูด (ชาย)	ว่า “กระผม”	หรือ “ผม”	
คำแทนตัวผู้พูด (หญิง)	ว่า “ดิฉัน”	หรือ “อีนัน”	หรือ “ฉัน”
คำรับคำพูด (ชาย)	ว่า “ครับ”		
คำรับคำพูด (หญิง)	ว่า “เจ้าค่ะ”	หรือ “ค่ะ”	

สรุปท้ายบท

สังคมไทยถือว่าศาสนามีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม จนกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีผลต่อความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความศรัทธาของประชาชน ดังนั้น ศาสนาจึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ประชาชนพลเมืองได้ใช้ หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ มาเป็นเครื่องมือในการประพฤติปฏิบัติตน ให้เกิดประโยชน์ ในการพัฒนาจิตใจของตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ให้มีความมั่นคง และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกิดความ

สมานฉันท์ แต่การที่ประชาชนพลเมืองจะเข้าถึง หลักธรรมอันเป็นแก่นแท้ของศาสนานั้น เป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก เนื่องจากผลของการกระทำ มีลักษณะเป็นนามธรรมเช่นเดียวกับเรื่องการศึกษาที่จะทำให้ผู้ที่รับการศึกษาได้เกิดปัญญาจริง ๆ ย่อมเห็นผลช้าไม่เหมือนการสร้างวัตถุต่าง ๆ ที่สามารถเห็นผลได้รวดเร็วทันใจ ดังนั้น ศาสนา ทุกศาสนาจึงจำเป็นต้องมีพิธีกรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมือในการให้ศาสนิกชนของตนใช้เป็น แนวทางในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมร่วมกัน ปราชญ์ทั้งหลายจึงได้ให้ ความสำคัญของศาสนพิธีไว้ว่า “เป็นดังเปลือกของต้นไม้ ซึ่งทำหน้าที่ห่อหุ้มแก่นของต้นไม้ คือ เนื้อแท้ อันเป็นสาระสำคัญของศาสนาไว้” ซึ่งเมื่อกกล่าวให้ถูกต้อง ก็สามารถกล่าวได้ว่า ศาสนพิธี และศาสนธรรมของศาสนาทั้งสองส่วนนี้ ย่อมมีความสำคัญเสมอกัน ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน เพราะหากไม่มีศาสนธรรมอันเป็นแก่นแท้ของศาสนา ศาสนพิธีก็คงจะอยู่ได้ไม่นาน หรือหากมี เฉพาะศาสนธรรมอันเป็นแก่นแท้ของศาสนา แต่ไม่มีศาสนพิธี แก่นแท้ของศาสนาก็ย่อมอยู่ได้ ไม่นานเช่นกัน เพราะศาสนิกชนขาดแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน ไม่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นศูนย์กลางอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการที่จะปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน

ศาสนพิธี หรือ พิธีกรรมของพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ช่วยหล่อเลี้ยงศาสนธรรม อันเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไว้ ดังนั้น การกระทำศาสนพิธีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนา ควรที่จะต้องมีการแนะนำและให้ผู้ร่วมพิธีได้ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับ พิธีต่าง ๆ ให้ถ่องแท้ตามหลักการทางพิธีกรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อผู้ปฏิบัติจะได้นำไปปฏิบัติ ได้อย่างถูกต้องตามจุดมุ่งหมายในศาสนพิธีนั้น ๆ เนื่องจากศาสนพิธีจัดเป็นวัฒนธรรมและ จารีตประเพณีของชาติที่มีการสืบสานกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ซึ่งการปฏิบัติศาสนพิธี จะต้องทำให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อก่อให้เกิดความ เลื่อมใสศรัทธาในการดำเนินกิจกรรมด้านพิธีของศาสนา ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญของพุทธศาสนิกชน เพราะการดำเนินกิจกรรมของพิธีกรรมต่าง ๆ ถือเป็นก้าวแรกที่มีความเป็นรูปธรรมของการ ก้าวเข้าสู่หลักการของพระพุทธศาสนาที่เป็นการเสริมสร้างคุณค่าทางด้านจิตใจ รวมทั้งการธำรงรักษา เอกลักษณ์ของชาติและพระพุทธศาสนา ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการปฏิบัติงานศาสนพิธีจึงควรมีความรู้ ความสามารถและความเข้าใจอย่างถูกต้อง เนื่องจากศาสนพิธีเป็นการสร้างระเบียบแบบแผน แบบอย่างที่ดีปฏิบัติในศาสนานั้น ๆ ตามหลักการความเชื่อในศาสนาที่ตนนับถือ เมื่อนำมาใช้ใน ทางพระพุทธศานาย่อมหมายถึง ระเบียบ แบบแผน และแบบอย่างที่ดีปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ซึ่งบางท่านเรียกว่า “พุทธศาสนพิธีหรือระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ”

คำถามท้ายบท

*****

๑. จงบอกและอธิบายความหมาย,ประเภทศาสนพิธี
๒. จงบอกองค์ประกอบและประโยชน์ของศาสนพิธี มาดู
๓. จงบอกและอธิบายขั้นตอนการเตรียมการของการทำบุญงานมงคล มาดู
๔. จงบอกส่วนประกอบและระเบียบพิธีการต่างๆ ของศาสนพิธี มาดู
๕. จงอธิบายระเบียบปฏิบัติการรักษา มารยาทในสังคมที่เกี่ยวกับงานศาสนพิธี มา
๖. จงอธิบายระเบียบปฏิบัติการใช้ไหว้ ว่ามีกี่แบบ อะไรบ้าง
๗. จงอธิบายระเบียบปฏิบัติการใช้กราบ ว่ามีกี่อย่าง อะไรบ้าง
๘. จงอธิบายระเบียบปฏิบัติการใช้คาถาพุทธกับพระสงฆ์ที่วัด
๙. จงบอกระเบียบปฏิบัติการใช้คำพูดกับพระสงฆ์ต่างชั้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา, กระทรวงวัฒนธรรม. **คู่มือการปฏิบัติศาสนพิธี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๑.
- กองอนุศาสนาจารย์, กรมยุทธศึกษาทหารบก. **คู่มือการปฏิบัติศาสนพิธี ในพิธีการทางทหาร**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๙.
- _____. **คู่มือปฏิบัติพิธีกรรม**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ระลึก การผ้าพระกฐินพระราชทาน ณ วัดดอนเมือง, ๒๕๕๑.
- จันทร์ ไพจิตร. **ประมวลพิธีมงคลของไทย : สมโภชพิธีฉัตรแก้ว พระธรรมวโรดม (นิยม ฐานิสโร ป.ธ. ๙)**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด จงเจริญการพิมพ์, ๒๕๓๑.
- ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยู่ธยา. **เฉลิมพระเกียรติ, พิมพ์ที่ระลึก พระสาสนโสภณ (ไย ภาทิตยเถร)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- ธนาภิต. **ประเพณี พิธีมงคล และวันสำคัญของไทย**. กรุงเทพมหานคร : พีรามิต, ๒๕๔๓.
- เปล่ง ขึ้นกลิ่นธูป. **ตำราพิธีกรรม, พิมพ์ที่ระลึก อนุสรณ์งานวันอดีตเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศาราม ปีที่ ๗๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.สัมพันธ์พาณิชย์, ๒๕๓๑.
- พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน ป.ธ. ๙). **ระเบียบปฏิบัติชาวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖.
- พระมหานริตต์ ตสัโร, . **คู่มือสมณศักดิ์พัตยศ ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : ธงธรรม, ๒๕๕๐.
- สมชัย เกื้อกูล. **ศาสนพิธีจากประสบการณ์**. นนทบุรี : สืบสานพุทธศาสน์, ๒๕๕๕
- สำนักพระราชวัง. **รวมเรื่องและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับราชสำนัก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้ว การพิมพ์, ๒๕๕๒.
- ไอสัธิ ราชภูริเรือง. **ศาสนพิธีกร : การสร้างและพัฒนาคู่มือการประกอบพิธีกรรมงานศพตามหลักพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔.